

VIGILIA

SZERKESZTI

SÍK SÁNDOR

HARSÁNYI LAJOS

SZÖRÉNYI ANDOR

EVAIN FRANÇOIS

SINKÓ FERENC

FEKETE ISTVÁN

TISZA JÁNOS

TAKÁCS JÓZSEF

DOBI JÁNOS

MIHELICS VID

MIHAIL LERMONTOV

KISS GÉZA

írássai

1952 ÁPRILIS

Ára 5 forint

TARTALOM

	Oldal
<i>Harsányi Lajos</i> : Szent Pál, Aquinói Szent Tamás (Versek) ...	169
<i>Szörényi Andor</i> : A Parúzia; Krisztus Urunk második eljövetele	170
<i>Evain François</i> : Ahogy a kirenei látta (Elbeszélés)	180
<i>Sinkó Ferenc</i> : Elfelejtett források	184
<i>Fekete István</i> : Két ember (Elbeszélés)	193
<i>Tisza János</i> : Gyermekkoromban (Vers)	200

SZEMLÉ

<i>Takács József</i> : Húsvéti alleluja	201
<i>Dobi János</i> : Jőjj el húsvét (Vers)	205
A kis út	206
<i>Mihelics Vid</i> : Eszmék és tények	208
<i>Mihail Lermontov</i> : A költő (Vers)	216
Szienai Szent Katalin (április 30.)	217
<i>Kiss Géza</i> : Praedica verbum	218
(r. gy.): A „kereszténység szellemé”-ről	221

Felelős szerkesztő és kiadó:

Sík Sándor.

Főmunkatársak: *Mihelics Vid* és *Rónay György.*

Kiadja a Vigilia munkaközösség. Kéziratokat Budapest 4, postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos-utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekk számla száma: 37.343.

Megjelenik minden hónap elején.

Ara: 5 forint.

A lapengedély száma: 7163/1947. T. M.

HARSÁNYI LAJOS VERSEI

SZENT PÁL

*Miként az óriási hold ha feljő
És elhalványít annyi roppant bolygót,
A lelked ilyen égre robbant hold volt,
Futott előre minden lomha felhő.*

*A népek Doktora s üzője voltál.
Szavad tűz és kard, mirrha és aróma,
Felbőszült és elájult tőle Róma,
Athénben várt az Ismeretlen Ollár.*

*Nérót leszúrták zöldinges lovászok.
A Város égett, Kárhágóba látszott.
Karddal halok! — kiáltott büszke ajkad.*

*A roppant Nap világított feletted.
Azt nézted egyre és sohasem feledted,
Hogy fényedet — heves hold — tőle kaptad.*

AQUINÓI SZENT TAMÁS

*Agyad hibátlan gyémántkupalája
A Péter-temploménál is nagyobb tán.
Tudósok, kéikedők erőik fogylán
Mentsvár alá futottak mind aiaja.*

*A legerősebb minden ő s ökör közt,
A roppant ész nehéz igájúl hordlad
S míg annyi agy a súlytól földveroskadt,
Te győzve értél fel az égi Körhöz.*

*A társaid: Arisztotelesz, Plútó,
Shakespeare talán s a feldúlt, szörnyű Dante,
Pokolba, mennybe egyformán belátó.*

*A versed is hol forte, hol andante.
Az ágyad mellett zsenge lilionszál.
A földnek legnagyobb tudósa voltál.*

A PARÚZIA

KRISZTUS URUNK MÁSODIK ELJÖVETELE

Húsvétvasárnap hajnalán megnyílt a nagypénteken lepecsételt sír. A meggyötört, kigúnyolt, keresztfeszített Úr Jézus föltámadt halottaiból és megcáfolhatatlan bizonyítékát adta ezzel az ő isteni hatalmának és megváltói küldetésének. A föltámadással azonban nagyjából be is fejeződött Krisztus Urunk földi küldetése. Már csak rövid ideig maradt a földön, befejezte tanítványai oktatását, átruházta rájuk azt a hatalmat, mellyel ő működött ebben a világban és a negyvenedik napon az Olajfák hegyéről dicsőségesen fölment a mennybe. Az Apostolok Cselekedetei leírja, hogy a tanítványok nem tudták szemüket elfordítani ettől a fölséges látványtól, csak nézték, nézték, amíg egy felhő el nem takarta őt a szemük elől. „S miközben nézték őt, amint az égbe ment, íme két férfiú állt meg mellettük fehér ruhában s ezek mondták: Galileai férfiak, mit álltok és néztek az égbe? Ez a Jézus, aki fölvetetett mellőletek az égbe, úgy jó majd el, ahogy felmenni láttátok őt az égbe!” (1, 9—11)

Ez a jelenet és ezek a szavak kitörölhetetlenül bevésődtek az apostolok és az egész öskereszténység szívébe. Az Úr Jézus elmegy ugyan közülük, de csak visszatér ahhoz az Atyához, aki örök szeretetében a világra küldötte. S amikor ez a hazatérés megtörténik, vagyis amikor az Istenfia fölmege a mennyekbe, ebből az apostolok is, az összes hívőknek is, nagy isteni ajándék fog származni. Eljön az idő, amikor tanítványait újra, de most már elválaszthatatlanul maga mellé veszi, hogy mindörökre egyesüljön a Jó Pásztor az ő kisdud nyájával. Ettől kezdve a kereszténység mindig ebbe a dicsőséges jövőndőbe néz, mely minden történés befejezése és megkoronázása, az egész teremítés célja és rendeltetése, az Isten országának teljes megvalósulása. Ezt a második eljövettét nevezi az evangélium görög szóval „paruziának” (Mt. 24, 3. 27. 37 és 39), ugyanígy Szent Pál is az 1. és 2. Tessz. levélben, míg az úgynevezett pasztorális levelekben „epifaneiának” mondja. Mindkét szó lényegében ugyanazt jelenti: „megjelenés”, „föltűnés”, „megjövétel” stb.

Erről a paruziáról azonban idők folyamán nagyon sok hamis nézet és tanítás támadt és nagy fordulatok, világkatasztrófák idejében mindig akadtak, akik megpróbálták a saját elképzelésük és szájuk íze szerint magyarázni az Úr Jézusnak és apostolainak a végidőkről szóló titokzatos jövőndőleseit, vagy akik kihasználták a hiszékeny és a jövőbe szívesen temetkező emberek fogékonyágát, „biztos és esalhatatlan” magyarázatokkal, jóslatokkal szolgálták a Parúzia idejére és körülményeire vonatkozólag. Ma is

járnak a falvakban szektások és osztogatják ponyva-kiadványaikat, melyekben élményszerűen és szinte fényképszerűen ábrázolják a közeledő, sőt küszöbön álló Parúziát. Tudományos oldalról viszont számtalan állítást olvashatunk arról, hogy az isteni Mester is, tanítványai is tévedtek, mikor azt tanították, hogy a dicsőséges második eljövétel már közel legyen; és mert az egész kereszténység erre az „eschatológiára“, a „végidőnek“ erre a tanítására van alapítva, az egész krisztusi építmény összedől, megsemmisül a megnemvalósulásnak, a csalódásnak és tévedésnek ebben az örvényében.

I.

1. Ha az Újszövetségnek az „eschaton“-ról, a végidőről szóló tanítását helyesen akarjuk értelmezni, elsősorban figyelembe kell venni azt az alapvető tény, hogy Krisztus és az apostolok tanítása szerint a „végidő“ már itt van, már megkezdődött a Megváltó fellépésével. „Az idő betelt“ (peplérotai ho kairos), ezekkel a szavakkal vezeti be Jézus galileai működését, apostolait elküldi, hogy hirdessék: „elközelgett, eljött a mennyek országa“ (Mk. 1, 15; Mt. 10, 7), az őt faggató farizeusoknak azt mondja, hogy az Isten országát nem szabad nagy külső jelek megtörténtétől függővé tenni, mert az „Isten országa bennetek van“: már itt van közöttetek (Luk. 17, 21). A gonosz lelkek kiűzése bizonyítéka annak, hogy „elérkezett hozzátok az Isten országa!“ (Mt. 12, 28). Az emberiség történelmében csak két élesen elkülönített korszak van, s a középpontban áll Krisztus, a történelem és teremtés ura, Az első kor a várákozás, az előkészítés, a meg nem váltottság, következésképp a bűn és a halál kora; a második pedig a beteljesedésnek, az Isten országa eljövételének, a megváltásnak és az örök életnek ideje. (Róm. 3, 25—26!) Amikor az Úr Jézus elkezdí nyilvános működését, magára alkalmazza Izaiás szavait: hirdeti „az Úr kedves eszterdejét“ (Luk. 4, 21) és világosan tanítja, hogy minden megelőző idővel ellentétben Vele a végidő, az utolsó idő köszöntött be. Isten sokféle módon beszélt már az emberekhez a történelem folyamán, szólt a teremtés műveiben és szólt a reveláció csodáiban, „legutóbb — ep eschaton, tehát a végidőben! — ezekben a napokban Fia által szólott hozzánk, kit mindenek örökösévé rendelt...“ (Zsid. 1, 2). Jézus Krisztus az Istennek utolsó „szava“, az Isten személyes, megtestesült „Igéje“ az emberekhez; az Ige, a „Logos“ után már nincs semmi új kor, a Logosban eljött minden teremtés célja, minden látható és láthatatlan dolognak létesítő oka, minden történés rendező ura, (Kol. 1, 14—20) és azért mondja az Úr Jézus, hogy „látta a sáránt mint vilámat az égből leesni“ (Luk. 10, 18). Az „idők teljessége“ itt van, nincs már kit várni (Mt. 11, 4 kk.); azért mondja tanítványainak: „Boldogok a szemek, melyek látják, amiket ti láttok. Mert mondom nektek, hogy sok próféta és király kívánta látni, amiket ti

láttok, de nem látta, és hallani, amiket ti hallotok, de nem hallottátok! (Luk. 10, 23–24).

A Parúzia csak betetőzője és beteljesítője ennek a kornak. Ebben a végidőben az Isten már „megdicsőítette“ (edokszaen), „akiket eleve elrendelt“, meghívott és megigazulttá tett (Róm. 8, 28–30). Az Isten országa, a kereszténység olyan, mint a fa. Gyökerei a földben vannak, de ágai az ég felé nyúlnak és termése a levegőégben érik. Az Isten országa is a földön él, a földbe gyökerezik, s a Parúzia csak a már meglévő fának égbenyúlása, a termés megérése, de újat, lényeges változást már nem hoz. Az örök élet nem más, mint a már meglévő kegyelmi élet kiteljesedése, kivirágzása, azért mondja az Úr (Ján. 6, 47): „Aki hisz énbenem, annak örök élete *vagyon!* techei“. Az örök élet tehát nem jövő, hanem — legalább is gyökerében — már itt van, birtokunkban van...

Isten országa tehát itt van, ez azonban nem jelenti azt, hogy nem fejlődik. Elő szervezet és ennek a szervezetnek, Krisztus misztikus testének élete szorosan össze van kapcsolva a történelmi Krisztussal. S amint a történelmi Krisztus nem az Istenség alakjában, nem a dicsőség és hatalom fényében jelent meg, hanem „kiüresítette önmagát, felvette a szolga alakját, emberekhez hasonló lett és külsejét tekintve úgy jelent meg, mint ember...“ (Filip. 2, 7), ugyanúgy a misztikus, a közöttünk, az Egyházban élő Krisztus élete is össze van kötve emberi gyengeségekkel, fájdalmakkal, szenvedésekkel és megaláztatásokkal. A dicsőség a befejezésnek van fönntartva. (Mk. 8, 31–33; 9, 31–35; 10, 32–38 stb.). A keresztény ember a keresztségre Krisztus „halálába keresztelkedett meg“, „beleoltatott (szümfütoi) halálának hasonlóságába“ (Róm. 6, 3. 5) s így a gyöngeség éppúgy hozzátartozik a misztikus Krisztus megjelenési formájához, mint ahogy Krisztusnak is a szenvedéseken keresztül kellett bemennie az ő dicsőségébe (Mt. 5, 10–11. 44; 13, 21; 23, 34; Ján. 15, 20; Mk. 13, 9 kk. Lk. 12, 11 kk; Ján. 16, 1–4 stb.).

2. A végidő, az utolsó idő tehát már megkezdődött, de *hogyan meddig fog tartani*, azt sehol sem mondja meg az Úr Jézus, sőt a legélesebben elutasít minden számítási kísérletet (Mk. 13, 32; Lk. 17, 20–21). És nem is tehet másként. Nemesak azért, mert az Istenfia előtt nincs időbeli korlátozás és az emberi évezredek semmit sem jelentenek az isteni örökkévalósággal szembeállítva, hanem azért sem, mert amikor Ő az időnek, a „kairos“-nak végeről beszél, akkor jövődőlést mond — (mint Szent Pál és többi apostol is) — és a próféciának egyik legjellemzőbb tulajdonsága az *időbeli távlat hiánya*. Ez a jelleg az, amit a szaktudósok „prospectus propheticus“-nak szoktak nevezni, amit talán úgy érzékeltethetnénk legjobban, hogy a próféták a jövő eseményeit *egy síkban látják és egy síkban festik meg*. Az ószövetségi jövődöléseket hasonlíthatjuk a duecento és trecento festményeihez. Ezekben a

naívságukban és primitívségükben is csodálatos alkotásokban nincs távlat, a művészek mindent egy síkban festenek. Ugyanez a helyzet legtöbbször a jövőndöléseknél is. A próféták lelki szeme előtt egy síkban vonultatta föl a kinyilatkoztató Isten a jövő egyes eseményeit, és ők ugyanúgy írták le, festik meg könyveikben, ahogy látták; időbeli távlat nincs bennük. Nem is lehet, mert maguk sem tudták azt, hogy az egyes eseményeket milyen időköz választja el egymástól, és így igen sokszor még az sem biztos, hogy az egymásután következő leírások valóban egymásután következő korokat, eseményeket mondanak-e el. Amikor az Úr Jézus megjövendöli a szent város pusztulását és a világ végét (Mt. 24, 1–51; Mk. 13, 1–37; Lk. 21, 5–36), akkor az ószövetségi próféták módjára nem ad távlatot, nem különbözteti meg az egyes történéseket, még a két főtémát sem. Ugyanígy egy síkban festi a Parúziát Szent Pál, Szent Péter és Szent János is. Ez az egy síkban való látás és leírás, az időbeli távlat hiánya annál jogosultabb az Újszövetségben, mert mindannyian benne élünk már az „utolsó időben“, s a befejezés nem hoz semmi újat, semmi lényegeset, ami ne csak a mostani idő kivirágzása volna. Ez a prófétai távlat kizárja az időbeli számítgatás lehetőségét még azokon a helyeken is, melyek látszólag csak időmeghatározásként értelmezhetők. Így Mk. 13, 30-ban ezt olvassuk: „Bizony mondom nektek, hogy el nem múlik e nemzedék, mígnem mindezek meglesznek.“ Az utolsó ítélet idejét az Úr Jézus e szavak szerint saját nemzedékének életébe teszi. E szavai a tanítványoknak, Péternek, Jakabnak, Jánosnak és Andrásnak kérdéséhez kapcsolódnak: „Mond meg nekünk, mikor lesznek ezek?...“ (13, 4) S az isteni Mester számos előjelét mondja ugyan meg az elkövetkezendő vég-időnek, de az időbeli tudakozódásra nem hajlandó választ adni, sőt a lehető legkeményebben kijelenti: „Azt a napot azonban, vagy órát senki sem tudja, a mennyei angyalok sem, még a Fiú sem, hanem csak az Atya!“ Lehetetlenség tehát feltételezni, hogy ugyanaz az Úr Jézus, aki ilyen határozottan megtagadja az idő meghatározását, két verssel hamarabb, egy perccel előbb saját nemzedékének korára tenné a végidőt. A nemzedék itt — mint ahogy igen sokszor a Szentírásban — *nem egy-egy nemzedék korát, idejét jelenti*, hanem erkölcsi és hitbeli meghatározást: a hitetlen „nemzedék“ mindvégig kísérni fogja az Egyház életét.

Nem jelent időbeli megjelölést Mk. 8, 31 sem, ahol azt mondja az Úr: „Bizony mondom nektek, hogy vannak némelyek az itt állók közül, kik nem ízelenek halált, míg meg nem látják, hogy eljött az Isten országa hatalommal.“ Az Isten országa ugyanis nem a jövő időnek, a végidőnek fönntartott valami: az Isten országa bennünk, közöttünk van, s dicsőségét és hatalmát már szemlélték az Úr Jézus kortársai is, s az apostolok kortársai még inkább (Ján. 11, 47–48).

3. Figyelembe kell venni azt is, hogy *többféle parúziát lehet*

megkülönböztetni. Az emberi történelem mögött és fölött ott áll az örök Krisztus, akiről oly szépen mondja a Zsidókhoz írt levél: „Krisztus ugyanaz tegnap és ma és mindörökké!” (13, 8). Az Alfa és Omega, a Kezdet és a Vég számtalanszor kopog az emberiségnek, az egyes emberek ajtaján... Minden kor minden emberének és gyülekezetének szól a Jelenések könyvében: „Ime az ajtónál állok és kopogok: ha valaki meghallja szavamat és megnyitja nekem az ajtót, bemegyek hozzá és vele étkezem és ő énvelem!” (3, 20) Sokszor kopogott az Emberfia Jeruzsálem hitetlen szívének ajtaján, de az nem ismerte meg látogatása idejét. És a végén eljött a város fölé, nem mint szelíd üdvözítő, hanem mint rettenetes bíró és elpusztult Jeruzsálem... Ez is Parúzia volt, az Úr Jézus jött el Jeruzsálem pusztulásában is, s erre vonatkoznak az Úr szavai Mt. 16, 28 és 10, 23-ban. De minden egyénnek életében is van egy döntő parúzia: a halál órája, amikor mindenkinek találkoznia kell Krisztussal, és számonkérik tőle lelkét (Lk. 12, 20), amikor eldől a dőzsölő dúsgazdag és a szegény Lázár sorsa (Lk. 16, 19 k.). S elsősorban erre vonatkozik az evangéliumban oly sokszor megismételt intelem: ébren legyetek és vigyázzatok, mert nem tudjátok sem a napot sem az órát; elsősorban erről áll, hogy, úgy jő el, mint éjjel a tolvaj. És ez a parúzia, mely az egyén szempontjából döntő, szorosan össze van kapcsolva — *egy síkban áll* — a nagy közösségi parúziával. Innen magyarázható, hogy az Újszövetségben aránylag nagyon keveset olvashatunk az emberek túlvilági sorsáról a végső nagy Parúzia bekövetkezéséig. A kettő végeredményben egy és ugyanaz, az üdvtörténelemnek két egybe tartozó mozzanata. Éppen ezért sokszor a végidőről, a parúziáról szóló újszövetségi szent helyeket nem az utolsó ítélet idejére, hanem a halál órájára, az egyéni parúziára kell érteni.

4. Nem szabad végül elfelednünk, hogy az Úr Jézus tanítása nem egy kornak és nem egy nemzedéknek szól, hanem *időtlen és általános érvényű.* Az isteni Mester oktatásai, az azokból levont erkölcsi tanulságok, a keresztény hitre és életre vonatkozó parancsok nem a multnak vagy az ő földi működése jeleüének szóltak csupán, hiszen „ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak“, — mondja az Úr éppen a végidőről szóló jövendölésével kapcsolatban (Lk. 21, 33). Tanításai nem időhöz kötöttek és éppen azért nem korlátozhatók egy nemzedék szűk keretei közé; a világ végének, az utolsó ítélet korának emberisége éppúgy ezekből az igékből fogja az örök élet forrását megismerni, mint a tanítványok kiseded nyája ott Palesztina földjén. Ha ezt figyelembe vesszük, rögtön megértjük, miért kellett az Úr Jézusnak úgy beszélnie, mintha kortársaira vonatkoztatná a végidőkről szóló tanítását és az ebből folyó erkölcsi intelmet. Mert ez a tanítás ugyanolyan tartalmú és érvényű tegnap és ma és mindörökké; nekünk éppúgy szól a figyelmeztetés, mint az évezredek — esetleg évmilliók múlva élő emberiségnek.

Annak az állításnak igazolására, hogy az apostolok közelinek várták és tanították is a Parúzia nagy napját, az Úr Jézus tanítása után főleg *Szent Pál apostol leveleit szokták idézni.*

Szent Pál nem ad újat, és nem mondhat mást, mint amit **Mestere** hirdetett. A parúziáról szólva szorosban bele kapcsolódik azokba a jövődölésekbe, melyeket Jézus mondott a végidőről. És éppen ezért *Szent Pál tanítására éppúgy állnak az előző négy pontban mondottak, mint az Úr Jézuséra.*

Az Úr Jézussal megegyezően tanítja és igen sokszor kifejezi, hogy az előkészület ideje megszűnt, hogy Krisztussal eljött az üdvösség ideje: most (nün) van a kegyelem kora, eljött az „idők teljessége” (Gal. 4, 4; Ef. 1, 10); „íme, most van a kellő idő; íme most van az üdvösség napja!” (2 Kor. 6, 2). Így ír úgyszólván minden levelében, erre inti folyton híveit: Róm. 3, 21; 5, 9; 16, 26; Kol. 1, 26; Ef. 1, 10; 2, 13; 3, 10; 5, 8 stb. Itt van tehát az idők vége: 1 Kor. 10, 11; Zsid. 9, 26; 2 Tim. 1, 10.

Természetesen ez nem jelenti azt, hogy már minden „befejeztetett”. A megváltás teljes kivirágzása, végleges formája, az Isten országának teljes megvalósulása, a bűn átkának végleges megszűnése: tehát a végidő befejezése, még hátra van. (Róm. 8, 23; Ef. 4, 30). Ezért a mi Istenünk a „remény Istene” (Róm. 15, 13; Ef. 1, 18; 1 Kor. 15, 19; Kol. 1, 27; Gal. 5, 5; 1 Tessz. 5, 8), azé a reményé, hogy elkövetkezik majd az az idő, amikor „a teremtet világ is felszabadul a romlottság szolgaságából az Isten fiai diadonságának a szabadságára!” (Róm. 8, 21)

Eppen azért Szent Pál és vele együtt az egész őskereszténység abban a *szent vágyakozásban élt*, hogy minél előbb megérje ezt a beteljesedést, hiszen ez a megváltás művének betetőzése, az Isten országának kiteljesedése a világon. Erre az „utolsó időre”, erre a teljes kivirágzásra irányul a népek nagy apostolának figyelme, erre inti tanítványait is és természetesen szeretné megérni ezt a napot, a teljes megváltás (Ef. 4, 30), az ítélet (Róm. 2, 5, 16), s a mi Urunk Jézus Krisztus megnyilvánulásának nagy napját (Kol. 2, 4; 1 Kor. 1, 8; 5, 5; 2 Kor. 1, 14; Filip. 1, 6, 10; 2, 16; 1 Tessz. 5, 2; 2 Tessz. 2, 2; Zsid. 9, 23). Leveleiben számtalanszor megemlékezik erről a beteljesedésről s azt akarja, hogy a hívők is mindig szemük előtt tartsák, életükben és minden cselekedetükben gondoljanak erre a napra, mely az egész világtörténelem legsorsdöntőbb, legfontosabb napja lesz, megkoronázása a megváltás művének (1 Tessz. 2, 19; 5, 6–7; Róm. 13, 11–12; 1 Kor. 1, 7; 4, 5; 11, 26; Fil. 2, 15–16; 4, 5; Kol. 3, 4; 1 Tim. 6, 13–14; 2 Tim. 4, 8; Tit. 2, 12–13; Zsid. 10, 25 stb.).

A racionalisták részéről mégis gyakran éri Szent Pált az a vád, hogy életének, apostoli működésének elején egészen közelinek tartotta a Parúzia napját, de mikor egyik esztendő múlt a má-

sik után, akkor csalódottan kezdte kitölteni a „végidő” eljövételét a későbbi időre. Így pl. a 2. Kor. 5. 4-ben világosan arról beszél, hogy a Parúzia idején már ő nem lesz az élők között.

Ennek a vádnak megcáfolására részletesen meg kell vizsgálnunk azokat a — sokszor kétségkívül nehezen értelmezhető — szövegeket, melyeket támogatására föl szoktak hozni. De mindegyiknél egy fontos elvet kell megállapítanunk: Szent Pál leveleit nem szabad egymástól elszakítani, leveleinek egy-egy kiragadott helyét nem szabad önkényesen magyarázni. Mert sehol, egyetlen levélben sem ír teljes és hiánytalan dogmatikát, nem foglalja szisztematikus rendbe a krisztusi tanítás teológiai tartalmát. Az ő írásai mindig a körülményeknek és egy-egy részegyház helyzetének megfelelő oktatások; éppen ezért az egész keresztény tanításból mindig azt a részletet emelik ki, mely a címzett egyházközség akkori állapotában szükséges volt. A krisztusi evangéliumot Szent Pál sehol sem írta le, hanem előszóval hirdette, levelei pedig ennek a szóbeli igehirdetésnek csupán alátámasztói, előkészítői, részbeni pótlói és kiegészítői. Így nem lehet a dolgot úgy beállítani, mintha egy-egy későbbi levél valami újat vagy másit mondana, vagy ellentmondana az előbbi leveleknek, mert az egyes levelekben lehet és van is sok új tanítás, de nem Szent Pál „evangéliumában”, mely az összes levelekben együttesen sincs meg hiány nélkül. Az egyes szentpáli helyeket tehát nem lehet az összefüggésből kiragadni, mert föltételezik a többi helyek analógiáját és mindegyiknél az apostol szóbeli tanítását. Éppen a parúziával kapcsolatban írja a 2 Tessz. 2. 5-ben: „Nem emlékeztek rá, hogy amikor még nálatok voltam, ezt megmondtam nektek?”

1. Ami azt a szembeállítást illeti, hogy Szent Pál első leveleiben a parúziát közelinek hirdetné és csak az idő keserű tapasztalatai vették volna rá, véleményének megváltoztatására, meg kell állapítanunk, hogy ez az állítólagos kettősség, ez a tanításbeli föltételezett ellentét nem keletkezhetett olyan rövid időközben, mint amely a leveleket egymástól elválasztja. Azt az 1 Tessz. levelet, melyben saját életének idejére jöendőlné a parúzia bekövetkezését, Kr. u. 50—51-ben írta, a 2 Kor-t pedig, mely ennek ellenkezőjét mondaná, Kr. u. 57 körül. Hét esztendő alatt nem változhatott meg ilyen döntő módon Szent Pál tanítása, mert nincs ok, mely ezt a változást előidézhette volna. Üldözésekben, szenvedésekben, megpróbáltatásokban, halálveszélyekben volt része az apostolnak bőven már az 1 Tessz. megírása előtt is. Láttott már ezelőtt is sok-sok keresztényt meghalni, maga is ott volt már a halál kapujában, — a lisztrai megkövezés után már halottnak is hitték (Ap. Csel. 14. 19). De — és ez a legdöntőbb ebben a kérdésben — a racionalisták föllállította ellentét megvan nemcsak Szent Pál korábbi és későbbi levelei, hanem két legelső írásában is: az 1 Tessz. és a 2 Tessz. között. A kettőt mindössze

pár hónap választja el egymástól és mégis a 2 Tessz. 2, 1—2 világosan írja: „Urnaknak, Jézus Krisztusnak eljövetele... dolgában kérünk titeket, testvérek, ne tántorodjatok el egyhamar jozan felfogástoktól, és ne riasszon meg titeket se valami lélek, se beszéd... mintha az Úr napja már közel volna!” Viszont az 1 Tessz. is világosan írja, hogy a Parúzia időpontja teljesen bizonytalan (ha pedig bizonytalan, akkor nem állíthatja ugyanabban a levélben, hogy ő életben megéri), mert „az Úr napja úgy jó el, mint éjjel a tolvaj!” (5, 1) Ebből a bizonytalanságból, a parúzia idejének meghatározatlanságából Szent Pál éppenúgy levonja az erkölcsi magatartásra vonatkozó tanulságot, mint az Úr Jézus tette, éppenúgy figyelmezteti a híveket az állandó készenlétre, mint az isteni Mester, tehát kiemeli a parúzia-tannak döntő erkölcsi jelentőségét a hívek életében, de korábbi és későbbi tanítása között ellentét nincsen.

2. Az a hely, mely a legvilágosabban fejezné ki Szent Pál ama véleményét, hogy még életben megéri a parúzia napját, az 1 Tessz. 4, 13—17. Hogy ezt a helyet megértsük, tekintetbe kell vennünk, miért írta Szent Pál ezt a levelét, milyen tévtanítások ellen küzd benne. Mit reméltek a tesszalonikai hívek? Azt, hogy mindannyian megérik Krisztus második eljövetelének napját. Közben azonban egyes hívek meghaltak s hozzátartozóik aggódni kezdtek, hogy mi lesz ezeknek a meghalt hívőknek a sorsa, akiket a parúzia napja nem talál már életben. Egyesek félreértették a parúziáról szóló tanítást (v. ö. 2 Tessz. 2, 5), aminek az volt az oka, hogy Szent Pálnak nem sikerült befejeznie ebben a városban a keresztyén oktatást, az ellene támasztott törvétesek miatt hirtelen, éjnek idején kellett elhagynia a várost (Ap. Csel. 17, 1—10). A hívek lelkében élő aggodalom miatt írta azután levelét, tehát már eleve *nem* arra a kérdésre akar választ adni, hogy mikor lesz a parúzia, hanem arra, hogy a meghaltak nem lesznek hátrányosabb helyzetben az élőknel. *Nem a parúzia idejéről, hanem annak a rendjéről beszél.*

És amikor arról szól, hogy a megholtak éppenúgy részesülnek ama uap boldogságában — mert föl fognak támadni, — így folytatja: „Mi, akik élünk és megmaradunk az Úr eljöveteléig, nem előzzük meg azokat, akik elaludtak... Azután mi, az élők és meghagyottak...” (4, 14. 16) Hát itt nem sorozza önmagát azok közé, akik igenis élve érik meg az Úr napját? Nem! Hiszen mondtuk már, hogy az időpont nem is vetődik fel lelkében. Amikor mégis többszám első személyben beszél, közismert költői és szónoki formát alkalmaz, melyet görögül „enallagé”-nak hívnak (magyarul talán „átképzelt időhasználatnak” nevezhetnők), akkor lélekben behelyezkedik azok korába és helyzetébe, akik majd élve érik meg a parúziát. Nem egyedülálló nála itt ez a költői és szónoki forma: még erősebben és élesebben nyilvánul meg pl. a Róm. 7. 14—25-ben, ahol nem többszám első személyben, hanem egyes

elsőben beszél, s látszólag önmagáról mondja, hogy a bűnnek a rabszolgája, hogy hiába helyesli Isten törvényét az ő elméje, mégis a rosszat, a bűnt cselekszi... Enallagó-t használ a Róm. 8-ban is, ahol a 2. versben azt mondja: „Mert a Krisztus Jézusban való élet lelkének törvénye megszabadított *teged* — (így a görög szöveg, a Vulgata és ennek alapján a magyar fordítás „engem”-et hoz, de ez a költői forma szempontjából egyre megy) — a bűnnek és halálnak törvényétől. Itt viszont egy megszólított emberben személyesíti meg az összes keresztények állapotát és helyzetét a megváltás után.

3. A parúzia idejéről már ebben az első levélben is világosan azt írja, hogy úgy jó el, mint éjjen a tolvaj, úgy szakad rá az emberekre, mint a szülési fájdalom a viselés asszonyra (5, 2. 3). Nem számítgat és nem igyekszik felfeszegetni a jövőnek azt a titkos kapuját, melyet az isteni Gondviselés elzárt az emberek elől. Az akkori keresztényekben — akiknek Krisztus utáni gyógyódása és parúziavárása sokkal elevebb volt, mint a maiaké — bizonyára éppen úgy élt a kíváncsiság a „mikor” után, mint minden kor minden emberében. De Szent Pál nem elégíti ki ezt a kíváncsiságot, annál kevésbbé, mert a Parúzia idejét ő sem tudta; nem tehetett mást, mint isteni Mestere, aki szintén nem válaszolt az apostolok sürgető nógatására, — pedig ő válaszolhatott volna, — hanem csak azt felelte: „Nem a ti dolgotok, hogy tudjátok az időköt és pillanatokat, melyeket az Atya önhatalmával megállapított...” (Ap. Csel. 1, 4)

Ennek az időpont-nem-tudásnak ellent látszik mondani az a tény, hogy a 2 Tessz.-ban Szent Pál egész sor előjelet sorol föl, melyek megelőzik az Úr Jézus második eljövetelét (2, 1—12): köztük főleg az idők végén keletkező nagy vallási aposztaziát és a „kárhozat fiának”, a „bűn emberének” megjelenését. De itt sem szabad tévedésbe esnünk. Az Úr Jézus is többször beszél második eljövetelének előjeleiről (Mt. 24; Luk. 21; Mk. 13 stb.), ezek azonban nem közérthetőek és egyértelműek s egyáltalán nem nyújtanak számítási és jóslási alapot a parúzia idejére vonatkozólag. A világosság fiait semmi esetre sem fogja meglepni ez a nap, azért mondja Szent Pál: „De ti, testvérek, nem vagytok sötétségben, hogy az a nap tolvajmódra meglepjen titeket!” (1 Tessz. 5, 4), mert a világosság fiait mindig szemük előtt tartják az Úr Jézus intelmét: ébren legyetek és vigyázzatok! De azért a maga egészében az a nap mégis úgy jön el, miként a vízőzön — melyről Noé tudta, hogy jönnie kell, hirdette is, de intő szavát senki sem vette komolyan: — mert azt mondja az Úr Jézus: „Valamint a vízőzön előtti napokban ettek és ittak, házasodtak és férjhez mentek mindaddig a napig, melyen Noé bement a bárkába; és nem vették észre, míg el nem jött a vízőzön és elragadta mindnyájukat: úgy leszen az Emberfiának eljövele is!” (Mt. 24, 38—39).

És mivel az Úr Jézus jövendölésében, Szent Pálban és a

Titkos Jelenések Könyvében egyaránt hiányzik az időbeli távlat, azért egyáltalában nem lehet tudni, hogy ezek az előjelek egy és ugyanabban a korban, egymás után közvetlenül támadnak-e és hogy ezek után rögtön következik-e az ítélet napja, vagy nagy távlatok választják el egymástól az egyes jeleneteket. Az Újszövetség ezekben az előjelekben eseményeket, történeteket, tényeket ír le, nem azok időpontját közli. S mivel ez a nagy, általános parúzia csak végső felvonása, betetőzője a jelen kegyelmi életnek, az egyéni parúziának, még fokozottabb mértékben szól nekünk és minden kor minden emberének az Úr Jézus szava: „Legyenek felővezve csipőitek és égő gyertyák kezeitekben, magatok meg hasonlók olyan emberekhez, kik urukat várják, midőn visszatér a menyegzőről, hogy mihelyt jön és zörget, azonnal megnyissanak neki. Boldogok azok a szolgák, kiket midőn megjön az Úr, ébren talál...” (Lk. 12, 35–37)

A Parúzia gondolata és hite eleven volt az apostolok és az őskereszténység lelkében. Életformáló, hőtettekre inspiráló, örömtől sugárzó reménysége Krisztus tanítványainak. Ezt a szilárd hitet fejezi ki az az őskeresztények egyik köszönési formája, a „*Maran ata!*”, azaz: a mi Urunk eljön! (1 Kor. 16, 22) és ezért olvassuk a Jelenések Könyvében a keresztény lélek sóvárgásának mélységes fohását: „És a Lélek és a menyasszony mondják: „Jőjj el! És aki hallja, mondja: Jőjj el!” (22, 17) És erre a forró vágyra felel az örök isteni Ige: „Azt mondja, aki tanúbizonyságot tesz mindezekről: Valóban, csakhamar eljövök. Amen!” S az Úr Jézusnak erre az ígéretére szakad ki Szent Jánosnak, de minden hívő tanítványnak a szívéből a fohász: „Jőjj el, Uram Jézus!” (22, 20)

Szükséges, tehát, hogy a Parúzia hite és reménye elevenné legyen minden kor minden keresztényének szívében. Nem értjük az Isten gondviselésének titkos útjait, de egyet tudunk: „megtartani a hitet” (2 Tim. 4, 7). Haszontalan számíttatás, tervezgetés, életrontó ábrándozás helyett figyeljünk föl a nemzetek nagy apostolának intelmére: „Tartsd meg a parancsolatot szeplőtele nélkül, feddhetetlenül a mi Urunk Jézus Krisztus eljöveteleig, melyet meg fog mutatni annak idején a boldog s egyetlen Hatalmasság, a királyok Királya, az urak Ura, ki egyedül bírja a halhatatlanságot, ki megközelíthetetlen világosságban lakozik, kit senki ember nem látott, s nem láthat, kinek dicsőség és örök hatalom! Amen!” (1 Tim. 6, 14–16).

JÖJJETEK, ünnepeljük őt, akit megfeszítettek értünk. Mária látja őt a bitófán s így szól hozzá: „Hiába szegeztek a keresztre és hiába gyötörnek, azért mégis az én Iáam és Istenem vagy”.

Romanos (V. század)

AHOGY A KIRENEI LÁTTA

Irta Evain François

Csak azt ne higgyétek, hogy önként vállalkoztam! Hiszen olvastátok, meg van írva: „kényszerítették“.

Azon a napon, az előkészület napján — Alexanderrel meg kufusszal reggel óta a szőlőt kapáltuk. A harmadik óra táján így szóltam a fiúhoz: „Menjetez haza. Készítsetek elő mindent, ami kell az ünnepre. Válasszatok ki egy bárányt, hogy ma este, az asztal körül állva, derekunkat felővezve, elfogyasszuk ama napnak emlékére, amelyen az Úr kivezette Atyáinkat Egyiptomból“. Valamivel később magam ballagtam lefelé a szőlők között a köves úton. A szép áprilisi reggelen vidám napsugár boldogította a domboldal kalásztengerét. Jónak ígérkezik a termés. Szívemben hálát rebegtem Jahve-nek a nap fényességeért s az áldásért, amelyet a földre s a nyájakra szórt.

Holnap Húsvét leszén, az ünnepies Pihenés Napja. Ujjongott lelke a zsoltáros igéjén, amelyet Izraelnek az ég négy tájáról összesereglett fiai Jeruzsálem felé tartva egy szívvel-lélekkel énekelnek ma: „Felmegyünk az Úrnak Házába.“

Eközben elérkeztem a Kapu közelébe levő kis térre. Mennyi nép! Bizonyára zarándokok mind, az ünnepre jöttek fel. De úgy látom, nem nagyon igyekeznek be a kapun. Irástudók és törvénytudók élénken vitatkoznak. A legtöbben várnak. Sok asszony sír. Utat nyitnak egy farizeusnak... Odaértem egészen a kapuhoz. Egyszerre rettenetes zaj csapja meg a fülemet a város felől, mint ha víz hömpölyögne és zuhatagok robognának alá valahonnan: „Halál a fejére, halál!“ Hirtelen katonák rohannak elő és visszaszorítják a sokaságot. Emberek és állatok vad kavargása. Egy asszony mellettem felsikolt, arra nézek... Három ember jön felélem. Félig mezítelenül, támolyogva lépegetnek a gerenda súlya alatt. Egy katona felemelt korbáccsal sorba veri őket. Három halálraítélt ember. Óh, bár távozhatna el tőlük bűneik miatt kelt haragod, Jahve! Hiszen az Ő irgalma örök! Keresztre feszítik őket. Szegény, szegény emberek! Még le sem nyugszik a nap s ők már halottak. Szeretnék elillanni, de ekkor váratlanul durva kéz ragadja meg vállamat és a kis tér közepébe lök: „No, rajta, naplopó, vidd ezt itt!“ Hátrafordulok. A korbácsos katona áll előttem. A keresztre mutat. A kereszt mellett a porba roskadva görnyed az elítélt, képtelen felállni. Mindenki hallgat. Érzem, hogy rám mered a sok tekintet. Szeretnék tiltakozni, kiabálni. De nem tudok. Fojtogat a félelem. A nyelvem száraz az iszonyattól. Még tusakodom, de már hajtanak is előre.

Megindulok: húzom magam után a gerendát. Nem, nem önként vállaltam ezt a szörnyű munkát, kényszerítették, valósággal

elrekviráltak, ahogy ökröt, vagy szamarat szoktak, ha szekeret kell kirántani a kátyúból.

Az a másik pedig feltápáskodott, mint a bortól részegült. Most mellettem lépked, egy kissé előre hajol, mert az út meredek, a vállá fáradtan csüng le, karja erőtlenül lóg alá... No de az emberek mégis azt hihetik ám, hogy én vagyok a gonosztevő s engem szögeznek a keresztre. Nem sokat mentünk még, amikor a korbácsos katona elordítja magát: „Állj!” Megállók. Kiszabadítom a vállamat. Milyen nehéz az ilyen gerendaféle! Letörölöm a verítéket a ruhám ujjával. A katona rászól az elítéltre: „Tudsz járni? Vedd fel a keresztet.” No, most talán mehetek. Az elítelt lehajol, nagy ügyyel-bajjal felemeli a fat, azon töri magát, hogy ráillessze a vállára. De bizony megrogygan a térde. Nem tud megbirkózni vele. A katona nekidühödik, szidalmazza. Rávág az ostorával a hátára. Az elítelt görcsös erőfeszítéssel feláll, de rögtön térdre roskad újra. „Segíts neki, azért vagy itt!” Innen hát nem szabadulhatnak! Cipelnem kell, míg csak fel nem érünk arra a koponyaforma hegyre.

Az elítelt velem együtt viszi a keresztjét. Ő megy elől. Megindulunk az úton: olyan az, mint egy kiszáradt folyó az ember-sokaság formálta két part között. A katonák előre nyújtott lándzsákkal tartják féken az ágaskodva kíváncsiskodó népet: az út két oldalán mint két eleven fal nyúlik el a tömeg; így vált egy-kor kétfelé a kettéhasított Vörös tenger az első Húsvét napján. Mint két fenyegető hullámsor zajlik, háborog ez a guggoló, álló, vagy a szikomorfák ágaiba kapaszkodó sűrű sokaság és egyre üvölti vadul, dühödten: „Feszítsd meg! Feszítsd meg! Halál a hamis prófétára! Halál Belzebub fiára!”

Már én csak azt mondhatom, hogy itt ebben a hajszábaraj felfelé a Golgotára nem volt semmi titokzatosság, egy szemernyi sem abból az alázatos és dicsőséges örömből, amelyről irodalmi hatásokra törő szónokok beszélnek; és ezeken a fejszével kiácsolt gerendákon sem érzett semmi az édes iga illatából. Mit gondoltok, értettem én valamit ebből az egész riadalomból? És ez az elesigázott szegény pára, akit a tömeg szítkokkal halmoz el, hát tudhattam én, hogy az kicsoda? Biztosan valami hamis próféta, amint a nép mondta: lázadó rajongó.

Utcakölykök vigyorogva mutattak ránk, ahogy ketten egymás mögött vánszorogtunk. „Nézd azt az alakot ott. Nem Simon az? — De, de, Simon az, a Kirenei!” És elkezdtek kiabálni: „Simon, Simon, hát te is a tanítványa voltál?” A szegény egyszeribe elborította arcomat, mint a lepra.

Végül már halálosan elesigázott ez a vánszorgás. Megpróbáltam én eleinte, hogy egyszerre lépjek vele, mert akkor bizonyára nem érzem annyira a gerenda súlyát. De nem volt rá mód: minden kavicsban megbotlott és minden percben attól tartottam, hogy elvágódunk. Lassan-lassan mégis valami szájalomfélét kezdtem

érezni iránta és minden erőmmel azon igyekeztem, hogy újra meg újra egyensúlyba hozzam azt a nagy fát, de bizony a gerenda újra meg újra nekivágódott az álkapesomnak és egyre élesebben sebezte a vállamat... Nem járhattunk már messze a hatodik órától. Arnyékunk egészen összezsugorodott és mint valami furcsa, torz teve vándorolt velünk. A tunikám odatapadt a vállamra. A verejték végigcsurgott az arcomon. Nem bírom tovább!...

A fáradtság lassanként kétségbeesésbe fullasztja haragomat és szégyenemet. „Halld meg kiáltásomat, Jahve! Bűnös ember vagyok-e én, hogy kezéd ennyire megfájdítja a nyakamat? Vagy miféle gonosztettet követtem el, hogy úgy bánnak itt velem, mint egy útszéli haramiával? A lelkem elfolyik és kiapad, mint a patak vize, a szívem pedig itt a mellemben olyan, mint az olvadó viasz. Ne vesd meg, Uram a szegény ember kiáltását: mentsd meg lelkem a zsoldos bárdjától, a sakál karmaitól és az oroszlán torkától!”

Már megint a vállamat hasogatja ez a gerenda. Embereim megáll. Asszonyok gyűlnek eléje és sírnak. A csuklásuk meg a zokogásuk minden idegszálamat felborzolja. És ő szól hozzájuk: „Jeruzsálem leányai, ne engem sirassatok, sirassátok inkább magatokat s gyermekeiteket!” Borzas gyerekek tapadnak édesanyjukhoz és félénk szemmel néznek fel rá. „Boldogok a meddő asszonyok, boldog az anyaméh, amely nem fogant és a kebel, amely nem táplált.” Mit beszél ez az ember? Az értelme is meghibbant a nap s a kereszt súlya alatt? „Akkor majd azt mondják a hegyeknek: Zúzzatok össze! és a domboknak: Füdjetek be! Mert ha így bánnak az élő fával, mit tesznek majd a szárazzsal?”

A zsoldos, aki még az imént a két másik elítéltet szidta, félénk rohan s ránk emeli ostorát. Elindulunk. Mint a félholt, úgy megyek előre az égő napfényben; és ahogy a gyalázat fájának terhe alatt roskadozva lépegetek, nem látok mást, csak ennek a halálraitéltnek a két vérző lábát. Mint a rab, úgy megyek tovább feldúlt és felszaggatott tájak felé...

Jóval napnyugta előtt újra felmentem a Golgotára. Meg akartam tudni, ki volt valójában az emberem. A három gonosztevő a keresztjén, mint három felnégyelt madár. Sok ember nyüzsgött körülöttük, mint a legyek a dögtéren. Hallottam a megjegyzéseket: „Hallod-e te, aki lerombolod a templomot és azzal dicsekszel, hogy harmadnapra felépted, szállj le hát most egy kicsit a keresztedről!” „Másokat meggyógyított, maga-magát meg ebből a bajból sem tudja kimenteni!” “Elolvason a felírást a középső kereszten: „Názáreti Jézus, a zsidók királya.” No lám, lám, most meg már a zsidók királyát szegezik a keresztre! Lehet, hogy Cézár féltette tőle a trónját. Közelebb lépek. Ő az: szegény lihegő esontváz. Egy hatalmas szakállas ember szócsövet formál a két kezével: „Óh, zsidók királya, szállj le a keresztről, akkor majd hiszünk benned!” Majd egy másikhoz fordul és a szemét

gúnyosan hunyorgatva így szól: „Bízott az Istenben, hát mentse meg most! Hiszen azt mondta: Én az Isten fia vagyok!”

A zsidók királya? Az Isten fia? Ez az akasztófavirág? Lándzsás katonák állnak őrt alatta, farizeusok rázzák a fejüket és vigyorognak. Ekkor hirtelen felhangzik az Ő hangja: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek”. Felnéztem rá és ekkor mindent megértettem. Először nem láttam az arcát. A feje a mellére hanyatlott és bizony nem tűnt a szemembe más, csak valami különös tövisesomó és néhány alvadt vértől borított hajfürt. Most lassan felemelte a fejét. Kővé meredten állok ott. Ajka mozog s nekem úgy rémlik, mintha ezt mondaná: „Köszönöm”. Utékektől duzzadt arcában, véres karmoktól félig kitépett szemöldjei alatt kinyílik a két szeme. Rám néz. Sokáig nyugszik rajtam a tekintete. Mélységes, mint az éjféli égbolt. Engem néz...

Ezt a tekintetet én nem fogom elfelejteni többé. Ez a két szem mindig átövez majd fényével. Most már nem élek céltalanul, elhagyottan, mert van Valaki, aki a halál tulsó oldaláról rám néz.

Ezért adtam elő úgy, ahogy én láttam a dolgot, ahogy a kirenoi látta. Mert hiszen úgy lehet, nemcsak rólam van szó ebben a történetben; az a rám kényszerített munka azon a pénteki napon, déltájban... az a ti munkátok is, mindnyájunk dolga! Én legalább úgy gondolom. Mert ha az van megírva rólam, hogy erőszakkal kényszerítettek a kereszthordásra, az csak azért lehetett, mert nem mi választottuk Őt, hanem Ő volt az, aki először ránk tekintett.

Fordította Petri Béla

SEMMI kétség nem lehet felőle, hogy a Boldogságos Szűz Mária bátor szívvel és a legállhatatosabb elszántsággal akarta odaáldozni, gyermekét az emberiség üdvösségeért, úgy, hogy az Anya ebben teljesen megegyezett az Atyával. S ebben az a lebecsültebb és legszeretreméltóbb, hogy beleegyezett fiának az emberi nemért való föláldoztatásába. De egyben annyira tele volt részvétellel, hogy ha lehetséges lett volna, örömet magára vállalta volna Fiának minden gyötrelmére. Valóban erős és gyöngéd volt, egyszerre szelíd és szigorú, fősvény önmagához és bőkezű irántunk. Illő, hogy mindenkinek fölött tiszteljük és szeressük őt a fölséges Szentháromság és szent Fia, a mi Urunk Jézus Krisztus után, akinek isteni misztériumát emberi nyelv elmondani sosem képes.

Szent Bonaventúra (1221–1274)

ELFELEJTETT FORRÁSOK

Eppen nyolevan esztendeje, 1872-ben határozta el a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága, hogy az 1838-1846-ban megjelent, de azóta elfogyott Régi Magyar Nyelvmélek legfontosabb részeit egy kötetbe egyesítve olcsón megszerezhető és könnyen kezelhető kötetben újra kiadja. A szerkesztés munkáját meg is kezdték 1873-ban. A bizottság azonban rövidesen belátta: ha csak egy-két nyelvméleket ad ki, még távolról sem tett eleget kötelességének. Ezért módosította elhatározását és belefogott a Nyelvmélektár kiadásába. A munkát oly kitűnő szakemberek vezették, mint Budenz József, Szarvas Gábor és Szilády Aron, majd később Volf György és Katona Lajos.

Mire 1908-ban befejeződött a Nyelvmélektár kiadása, tizenöt kötetre dagadt. Negyvenhárom kódexet és két töredéket foglal magában s valóban kincsestára lett a mohácsi vész előtti és utáni évtizedek magyarnyelvű irodalmának. A Szentírás legrégibb fordításai, az első magyar Fioretti, Árpád-házi Szent Margit legendája, a Karthauzi Névtelen hatalmas prédikációs gyűjteménye, amely egyúttal az első magyar „Szentek élete”, a fennmaradt kézzel írott magyar imádságos könyvek, mind kiadásra kerültek a nagyjelentőségű sorozatban.

A tudomány: nyelvészet, irodalom és liturgiátörténet reugeg értéket hozott fölszínre ebből a hatalmas forrásanyagból. Az irodalom annál kevesebbet merített belőle. Mint Horváth János írja, „a szaktudomány körén kívüli máig is kevesen ismerik és méltányolják érdeme szerint irodalmi műveltségünk ez alaprétegét, a Mohácsnál elesett, félezer éves keresztény magyarság szellemi hagyatékát. Az is bizonyos, hogy a XIX. század költészete, mely egyébként formában és tárgyban oly szívesen kereste a kapcsolatot irodalmi régiségeinkkel s köziük a latin nyelvű középkoriakkal: ebből a hagyatékból — nem is ismerhetvén még eléggé — keveset szívott fel magába.”

Valószínű, — tehetjük hozzá, — hogy akkor sem igen merített volna, ha jobban ismeri. A múlt század irodalmi közvéleményére általában erősen rányomta bélyegét előbb Toldy pozitívizmusa, majd Beöthy Zsolt leplezetlen borzongása az aszkétikus és misztikus életszemlélet magyar irodalmi termékeitől. Ez utóbbi például a magyar széppróza előzményeiről írt — egyébként kitűnő — könyvében úgy emlegeti Szent Margit életét, hogy szinte nem is tudni, a vezeklőv komorságától riad-e meg inkább, vagy a misztikus élmények édességétől. S alapjában véve Gárdonyi sem értette meg Margitot. Az „Isten rabja”-ban olykor óhatatlanul érezni a századforduló polgárainak idegenkedését a Margit-képviselő aszkétikus életszemlélettől.

A szépirodalom s az irodalmi közvélemény azonban nem pusztán a korszemlemben rejlő okok miatt nem merített kódexirodalmunkból, hanem azért sem, mert nem akadt, aki elvégezte volna a kódexekben foglalt anyag népszerűsítését s eljuttatta volna azt a nagyközönséghez.

De van-e értelme és célja, egyáltalán lehet-e a szaktudomány körén túl népszerűsíteni ezt az irodalmat? Tud-e velük kapcsolatot találni a mai ember s tudnak-e mondani valamit ezek az ódon sorok? Olvasmány-e, magyar irodalom-e ez az irodalom?

A XIX. század irodalomtörténeti közvéleményében benne lapangott — néha meg is nyilatkozott — a röstelkedés amiatt, hogy irodalmunk kezdete idegen szellemű latin egyházi műveltség szolgái fordítása. Ez a felfogás részben kutatóink kiragadott szöveg-vizsgálataiból származik, részben abból a romantikus meggyőződésből, hogy csak az a magyar, amiről kimutatható, hogy sehol másutt, a világ egyetlen más népénél sem található meg, vagy ha megtalálható, innen, tőlünk eredt.

Azonban éppen a forráskutatasok és az összehasonlító tudományok lendítették túl az elfogulatlan szemléletet a romantikus nacionalizmus e túlzásán, mely szükségképpen zsákutcába vezet. Ma már hovatovább általános felfogássá válik, hogy nemcsak abban nyilatkozik meg egy-egy nemzet vagy nép szellemé és jelleme, hogy mit teremt, hanem abban is, hogy az egyetemes emberi műveltségéből mit emel ki és mit fogad el a magáénak. Mihelyt ebből a szempontból nézzük kódexeink imádságait, beszédeit, legendáit és példáit, egyszeriben eltűnik róluk az idegen lelkiség bélyege. Ha tárgyaiban az egyetemes kereszténység világát követik is kódexeink, e tárgyak magyarrá váltak. Mint ahogyan a zenében az Ázsiából hozott ötfokú dallam mellett magyarnak fogadjuk el az újabban kialakult dallamanyagot is, ugyanúgy a pogány eredetű bájolás, vagy a magyar szentek itthon született legendái mellett magyarrá vált Szent Brigyina asszony és Szent Bernáld doktor imádsága, a kaukázusi eredetű mesemotívumok mellett Szent Makárius legendája.

Kódexeink maguk elárulják, hogy a bennük foglalt irodalom megteremtésében a közösség is részt vett. Elárulja stílusuk. Kutatóink nem egyszer mutatnak rá, hogy e szövegek felolvasásra készültek. Maga a legenda szó is annyit jelent: „olvasandó”, „felolvasnivaló”. A fordító azoknak a szenteknek az életét fordította, „magyarázta”, akik legkedvesebbek voltak annak a közösségnek, amelynek számára fordított. A közösség ott áll a fordító és a másoló körül és igényeivel irányítja a válogatást. A másolók nem egy helyen azzal ajánlanak valamely szöveget a másolatónak, hogy „igön szép”, „ájtatos szent imádság és igen kedves”, „ideves-séges, szerelmes, gyönyörűséges és igen használatos szép imádság.” A Winkler kódex Mária-siralma végén valamely meghatódott olvasó így kiált fel: „Édes anya, boldog anya, virágszülő

Szűz Mária!“ Szent Eufrozina, Fruzsina legendájához a következő megjegyzést fűzi másolója: „Valaki szeretettel ez írást olvassa, nem lehet oly kemény szíve, hogy ájtatosságra, vagy sirásra ne induljon.“ A válogatás mértéke tehát a tetszés volt. Nem csupán az egyházi, aszketikus, liturgikus, vagy egyéb szempontok, hanem a tetszés! Ebben pedig a magyar ízlés nyilatkozott meg. Az imádságokat, legendákat, példákat nem teológusok, hanem a templom ájtatoskodó, predikációt hallgató hívői és az ebédlőteremben hallgató „főköttös atyafiak“, sororok számára szedték össze az írók, fordítók és másolók. A „főköttös atyafiak“ nem sokban különböztek a templomban ájtatoskodó egyszerű hívőtől. Jóformán csak anynyiban, hogy egyik-másik olvasni tudott közülük. A tizenhatodik század elejének begináit nem tudom holmi légiessen finom és vértelen jelenségnek képzelni, hanem jól megtermett szűzeknek, akik olyanok lehettek, mint most akármelyik tápai, palóc, vagy göcseji jámbor asszony. Ha pedig ezeket megfigyeljük, mikor imádkoznak, ugyanazt az édességes stílust tapasztaljuk szavaikban, amint a Mária-siralmak vérrrel és mézzel teli ízésségében.

Minden író és olvasó számára mond valamit ez az ódon zamatú irodalom. De éppen az imént említettek figyelmeztetnek rá, hogy különösen sokat mondanak — helyesebben mondanának — a lelkipásztorkodó pap számára. Miért nem merített és merít többet ebből az irodalomból a magyar pasztoráció?

A legelső, amit össze kellett volna állítani irodalmunk ez első zsengéiből: a Magyar Imádságoskönyv. Igaz, az utolsó fél század igényesebb szándékú imádságoskönyvszerkesztői Bogisich Mihálytól kezdve Sík Sándorig merítették a kódexekből. Ezzel azonban nem oldódott meg a feladat: hozzáférhetővé tenni a papság és hívő közösség számára *mindazt*, amit a középkor magyarja imádságképpen elmondott. Csak egy ilyen teljes kiadásból bontakoznék ki tökéletesen őseink imádságos egyénisége.

Az imádkozó középkori magyar arcán három fő jellemvonást lehet látni. Az első, hogy az Istent a zsoltáros magatartásával szereti. A második, hogy a szenvedő Jézus sebei bűvöletbe ejtik. A harmadik, hogy szíve kertjének közepében a Boldogságos Szűz iránti szerelme ragyog.

A magyar zsoltáros nép volt már a reformáció előtt. Az a szellem, mely a Pray-kódexben 1192—5 között megnyilvánult a Halotti Beszédben, tovább élt és izzott a magyarság lelkében. Szíve mélyén a legmagasabbra vágyik: „Mennyi malasztban teremte Isten eleve a mi őszünket, Ádámot és a paradicsomot adta neki hazául“. Ugyanakkor ott borong benne a lét másik veglete: „Látjátok saját szemetekkel feleim, mik vagyunk, bizony csak por és hamu vagyunk.“ A lét e kínzó kettőssége: a végtelen magasság az eszményben és a végtelen gyarlóság az ember mivoltában, soha nem múló feszültséggel tölti meg a magyar lelket.

Nem véletlen, hogy a teljes zsoltárfordítás négy kódexünkben is megvan — (Apor, Döbrentei, Keszthelyi és Kulcsár), — sőt ötben, ha a Battyányi kódexet, ezt a katolikus eredetű protestáns énekeskönyvet is ide számítjuk. A hét bűnbánati zsoltár, mely Nyéki Vörös Mátyás lenyűgözően szép fordításában ott található később Pázmány Imádságos könyvében, már a Festetich-kódexben is megzendül: „Jaj nekem, mert haragossá énellemem tettem én megváltómat és ő törvényét keménységgel elmulattam, igaz utat akaratom szerint elhagyltam és az járatlau utakon messze és szélesen forgottam, minden darabokat és behatlatlanokat által jártam ..“

A zsoltárokat azóta nem egyszer fordították le, Minden kor-nak ujából le kell fordítania őket a maga nyelvére. De azoknak a latinnal küszködő első magyar fordításoknak megvan a maguk páratlan, nyers szépsége. A Keszthelyi-kódex még így tolmácsolja a 140-ik zsoltárt: „Uram, én te hozzád kajálték, hallgass meg engemet és igyekezzél én szómhöz, mikoron üvöltendek te hozzád! Uram, jusson teelődbe én imádságom, miképpen temjénfűst meg-yeen teelődbe, én kezeimnek felemelése legyen neked estveli áldomás.“ A Káldi-féle fordításban ilyen illedelmes és jólfészült mondat lesz belőle: „Uram, kiáltok tehozzád, hallgass meg engem, figyelj szavamra, mikor tehozzád kiáltok. Szálljon illatáldozatként színed elé imádságom és kezem felemelése legyen olyan, mint az esti áldozat.“ Sem a Keszthelyi, sem a többi kódex fordítása nem pótolja Káldit, sem az újabb zsoltárfordításokat. De az az „üvöltés“ nem csupán nyelvtörténeti kérdés, nem csupán a „kiáltás“ régies alakja. Volt abban valami a mai értelemben vett valóságos üvöltésből. A magyar vallásosság egyik pólusa: az Istennel küszködő férfiasság. Jób és a zsoltáros keserű viadala a goudviseléssel.

Ez a férfiasság recsegve és csikorogva hajlik meg Isten előtt. Nem a földi élet gyönyörűségeit félti Istentől, hanem a maga eszményeiért viaskodik vele. Nem oson és nem lop az örö-mök kertjéből, hanem nyíltan és egyenes derék-kal akarja követni azokat az emberi értékeket, amelyekről úgy érzi, Isten azért adta neki, hogy védje, oltalmazza és szeresse őket.

Ez a keménység, mint említettük, a szenvedő Jézus keresztlje előtt lágyul meg. Krisztust, az ő szenvedését azért szereti, mert feloldja e komor feszültséget. A Halotti Beszéd folytatása ott van a Winkler-kódexben: „Emlékezzél keresztljén áldott Jézusról, ártatlan haláláról, nagy kínvallásáról, szent vére hullásáról, nyomorúságáról, kit te érted szenvedve ő nagy szerelméből. — Régen paradicsomban valál méltóságban, Istennek malasztljában, nagy ártatlanságban, aztán teremtdőnek esél fogságába, mikor gonosz-ságodért esél haragjába. Téged onnan kivete ez gyalró velágba és síralomnak völgyébe ő nagy haragjába, te uagy bűnödért, barom-hoz hasonla, bogy bűnöd megismervén ez nyomorúságban. — Azután menyországból tereád tekinte, látván nagy nyavalyádat

rajtad könyörle, mennyből érted leszálla az Szűznek méhébe, öltözék szerelmedért bizony emberségbe. -- Harminchárom éviglen teneked szolgálta, nagy nyomorúságban érted megfárada, lón te üdvösségednek szentséges példája és keserő bűnödnek kegyes megváltója. — Te örök fogságodért ő megfogattaték, kegyetlen bűneidért megostoroztattaték, mennyei koronáért tövisvel koronáztattaték, te keserő kínodért keserően kínozta. — A kemény keresztfának kínját reá vevé, ő kínjának helyére nagy kinnal viselé, a te kegyetlen bűnödért őtet megfeszéjtek, drágalátos szent vérért érted mind kiönté. — Ő halandó keresztyén ezeket megmondjad, édességes Jézusnak kínját meggondoljad, keserő szent halálát szívedbe forgassad, hogy halálad idején szent színét láthassad.“

Szent Brigitta imádság koszorúja Krisztus sebeiről, mely benne van Pázmány imádságos könyvében s Pongrácz Ester Arany Koronájában, megtalálható már a Gyöngyösi, a Thewrewk, a Gömöri kódexben és a többi középkori imádságos könyvben. Egymásután sorakoznak bennük az „Idvezítőnek szent kínjáról és haláláról“, „Urunk Jézusnak életéről és szenvedéséről“, „a szent keresztfáról“ szóló könyörgések, emlékezések és himnuszok. Elmondható: a passio s azon keresztül Krisztus egész embersége, központi nagy lelki élménye, a fiatal magyar kereszténységnek szívét valójában a „szerelem“ lágyította meg, amely a szent keresztről és Krisztus sebeiről ragyog a lélek felé. Ezért veszi sorra az imádkozó középkori magyar Krisztus sebeit és tagjait és ezért lúza mindegyikhez külön imádságot. A keresztrefeszítés szinte vad és rettenetes részletezése, amely tudni véli azt is, hogy rossz helyre fűrták a szögnek való lyukat a kereszten és Krisztus kezét kötéllal nyújtották ki, hogy elérje, s amely látja, amint villákkal emelik fel a keresztet, hogy belezökkenjen a gödörbe, mindez benne van már a kódexek passiójában... És benne van a XVIII. század néphez hatoló barokk hitszónokainak prédikációiban is. Tehát mikor a kódexirodalom szinte nyomtalanul eltűnt s mikor egészen új és egészen más indításokból szökkent fel újra a magyar katolicizmus, ugyanazokhoz a forrásokhoz kellett nyúlnia, ugyanazokat az eszményeket kellett odaállítania a hívő magyar elé. Telek József a XVIII. században hatalmas Máriás beszédgyűjteményében nagybőjtői elmélkedései során Jézus szenvedéseinek ugyanaz a részletezése tapasztalható, mint a kódexek passióiban.

A szenvedő Jézushoz kapcsolódik a Mária tisztelet is. Kódexeink tele vannak szebbnél-szebb Máriás imádságokkal, de sehol sem emelkedik magasabbra a magyar lélek és beszéd heve, mint a siralmakban. A Winkler kódex Mária-siralmából ismét a halotti beszéd komor tüze és drámai ereje csap ki. Valóban a magyar drámai nyelv egyik első emléke ez. De a benne foglalt dráma díszlete a három keresztfá és a káivária. Köröskörül csönd: csak az anya vergődik a süket némaságban. És hiába „téríti“ magát

az Istenhez, hiába a fiúhoz. Gyötrelmében a néma világot, az életelen tárgyakat, mindenekelőtt a keresztfát szölongatja. „Látván azért az keserves anya, hogy az ő szent fia mindenestől fogva elfogyatkozott volna, kezdé leányi könyörgést a mindenható atyához tennye mondván: én mennyei szent atyám és uram, te választál engemet jelös szolgáló leányodda és hozzám az augsalt küldvén, azért mire hagysz el engemet immár és én szükségemnek idején mire segedelmet nekem nem lesz? Te hozzád, uram, kéáltak teljes elmémme és teljes szívemmel tehozzád fohászkodom, kérlek, vedd el az anyát fiával... És látván, hogy az mindenható atyától meg nem hallgattatnék, téríté magát az ő szent fiához mondván: Óh, énekiem szerető fiam, hol nekem az öröm, kit hirdete Gábrriel mondván: Idvözlégys malasztal teljes!“ A dráma ott éri el tetőpontját, mikor a halott fiú nem válaszolván, a keresztfához téríti magát a fájdalmas anya: „Óh, keménységes keresztfá, ki lettél ez napon én fiamnak anyja, mire vetted el éntőlem őtet. Én őtet ölelgettem vala én karjaimmal, te pedig szorejtottad hozzád őtet az kemény vasszegekkel. Én őtet takargatám lágy ruhában, te pediglen öltöztetéd ennen vérének ruháiba, én őtet étettem én emlőmnek tejével, te pediglen itattad őtet ecettel és épével...“ A legutóbbi időkg megtaalálható halottsiratások, sirató dalok a Mária-siralmakból indultak el. Mária éppen úgy panaszkodik a keresztfá alatt, mint akármelyik magyar parasztasszony szerettei koporsója mellett.

Mária a maga siralmában a hallgató Isten előtt vergődő lélek hatalmas jelképe. Ebben kapcsolódik hozzá szervesen a halotti beszédhez, az „üvöltő“ zsoltárhoz, és a szenvedő Jézusról zengő himnusz férfias bánkdásához. Azokra a tájakra visz el, a lét ama rejtelmei elé, ahol törőttszárnyú madárként zuhan le minden magyarázat. Innen az út mélyebbre nem vezethet — hacsak a kárhozatba nem. A magyar lélek meg is fordul itt és újból felfelé lendül. Mária a nagy fordulópont. A Mária-siralom után következik Mária öröme, a Hétfájdalmú után a Boldogasszony. Ő az első, a legközelebbi, aki megváltatott, felemeltetett. Ő ért meg bennünket a legemberibben. A panaszzsoltári üvöltő férfilelek megnyugszik a Boldogasszony palástja alatt.

Búvös erejű talizmán-szövegek felé hajló imádság nincs kódex-imakönyveinkben. Csepeli Simon mester imádsága a nyil és a láz ellen a Peer kódexben semmiképpen sem bájolás, mint egyesek állították, hanem igazi és a szó szoros értelmében vett népi szentelmeny, mely a liturgikus és paraliturgikus latin szövegekből a nép mély rétegébe sülyedt.

Középkori imádságaink éppen annyira egyetemesen emberiek és keresztényiek, mint amennyire igazán magyarok. Népünk, ha valahol hozzájuk fér, nyomban magáénak ismeri el azokat. Néhány évvel ezelőtt Radó Polikárp összeszedett egy csokorra való középkori imádságot. Több helyen volt alkalman megfigyelni, ho-

gyan hatottak az imádkozó népre az ősi magyar áhitat virágai: nyomban megérezték, hogy az ő lélekzetükből való!

Mint már említettük, imádságokon kívül legendákat, szabályokat, prédikációkat, intelmeket és példákat is tartalmaznak kódexeink. Sajnos, ezekből sem merítették annyit, amennyit lehetett volna, különösen nem a lekipásztorkodásban.

Talán a legenda-irodalomból népszerűsítettek legtöbbet. Jóval a Nyelvemléktár előtt (1858-ban) Toldy Ferenc kiadta a Régi Magyar Legendák Tárát, mégpedig olyan formában, hogy a hétköznapi olvasó is élvezettel olvashatta. Több kitűnő népszerű kiadás készült a Margit-legendából. Kardos Tibor válogatásában és átírásában „Legendák könyve” címmel megjelent egy kitűnő gyűjtemény, mely mintául szolgálhat: hogyan kell hozzáférhetővé tenni nagyközönségünk és íróink számára kódexirodalmunk remekait. A magyar szentek legendáit több más kiadvány is népszerűsítette. A legenda-irodalom sikert aratott: megvolt a közönsége; mégis azt kell mondanunk, vele általában kódexirodalmunk elbeszélő részével kapcsolatban, amit az imádságok kérdésében: az egész anyagot hozzáférhetővé kellett volna tenni a nagyközönség számára. Abban is elsősorban a Karthauzi Névtelen művét, az Erdy-kódexet, a középkori magyar katolikus gondolkodásnak ezt a gazdag térképét, mely prédikációs gyűjtemény is, de az első magyar „Szentek élete” is, a magyar szenteknek kimutathatóan az elveszett nagy magyar történeti könyv alapján, készült legendáival.

A prédikációs példával ugyanúgy vagyunk, mint az imádságokkal: kutatóink, irodalomtörténészeink igen korán felhívják a figyelmet rá a mult században, még Beöthy is meghajol sajátos szépségük előtt, de a nagyközönség alig-alig vett róla tudomást. Pedig kódexeink és XVIII. századi prédikációink példatára gazdag forrása lehetett volna mind novella-irodalmunknak, mind lekipásztorkodó papjainknak. Ez utóbbiaknak évtizedes panaszuk, hogy nem jutnak hozzá megfelelő példatárakhoz. Kétségtelen, hogy e nembeli középkori kódexeink nem pótolhatnának egy olyan — modernebb — könyvet, mint amilyen Nagy Antal „Hitelmezés példákban” című derék gyűjteménye volt. De ahogyan össze lehetne állítani kódexeinkből a Magyar Imádságos Könyvet, a Magyar Legendáriumot, ugyanúgy össze lehetne állítani a Magyar Píldatárat, illetve annak egyik vastag kötetét is, mert a másikat a magyar barokk példakincse tölthetné ki.

A példa, példázat, példabeszéd, vagy ahogy egyik válfaját eleink — különösen barokk népies prédikációink — nevezik, „csudatörténet”, a legősibb katolikus műfaj. Magának az isteni meseternek az ajkán szólal meg először, s az ő nyomán az egyház kezdetől fogva alkalmazta a prédikációnak ezt a nélkülözhetetlen eszközét. Mindent fölhasznált, amiről úgy vélte, alkalmas az isteni

igazságok kifejtésére, jelképezésére, magyarázatára és megértésére. Így vált a példa olyan műfajjá, amelybe minden belefér. Témák, motívumok vándorolnak rajta keresztül, Indiából Herkules oszlopaiig, Egyiptomon, sőt még azon is túl, valahonnan az atlantiszi történeti mélységekből Bocaccióig, Shakespeareig, vagy Kisfaludy Károlyig. Vannak például motívumok, amelyeket megtalálunk indiai mesében, aztán a középkori „speculumokban”, példagyűjteményekben, aztán egyszerre csak meghallja az ember egy palóc faluban, jóízűen megmagyarosítva. Az ötlet pedig közbevető láncszemként ott van valamelyik XVIII. századi prédikációs gyűjteményben példaként feldolgozva.

A magyar szellemnek különösen megfelelt a példa. Népünk szeret „példázódni”. Nem a hosszú elbeszélések, hősköltemények és regények népe vagyunk, hanem a példáké, anekdotáké és novelláké. Jókaiig külföldön legtöbbet kiadott magyar prózaírónk Temesvári Pelbárt volt. Prédikációs gyűjteményeiből nemcsak a magyar kódexek írói és fordítói tanultak, fordítottak, hanem Európaszerte szorgalmasan forgatták a népies hitszónokok Mátyás király korában és még sokáig utána. Nos, Pelbártot is ugyanaz a példázó kedv fűti: az erkölcsi és természetfeletti igazságot történet, mese keretében lopni a hallgató és olvasó szívébe. Midőn a Karthauzi Névtelen, vagy kódexeink többi ismeretlen írója és fordítója teleszórja az általa írott, vagy másolt lapokat példával, nem csupán általános szokásnak, vagy divatnak hódol, hanem a korabeli magyar papok és rajtuk keresztül az akkori magyar hívők igényeit akarja kielégíteni, lelkükhöz, eszük járásához akar igazodni. Ezt azonban nem pusztán csak a példák szeretete jellemzi, hanem az is, hogy milyen példákat kedvel. A középkori magyar társadalom, amelynek egyik legjellegzetesebb figurája a pokoljáró Tar Lőrinc, szerette és szomjúhozta a kalandot. A példákban is, a szentek életében is azt szereti, amitől fellobban a fantáziája. Nem azt nézi, hogy mennyi egyik vagy másik csudatörténetben a történeti hitel, hanem azt, hogy minél rendkívülibb körülmények között nyilvánuljon meg valamely erkölcsi, vagy természetfeletti tétel igaza. A Kazinczy- és a Lobkovitz-kódex híres allegóriája az egyszerű elől menekülő, szakadék szélén, az alatta leselkedő szörnyeteg felett kapaszkodó emberről, aki megfedkezik a halálveszedelemről és a méz után kapkod, nem annyira a keresztény világszemlélet komor voltát hirdeti, mint inkább a rendkívülit kereső és szerető fantázia lobogása. Innen van, hogy egyik-másik legenda, mint például Szent Makáriusé a Teleki-kódexben, valóságos kalandregény.

Korántsem szabad azt hinni, hogy a rendkívülinek és kalandosnak ez a szeretete csökkentené a magyar szellem valóságérzékét. Csak az olyan hősöket szereti, akik a rendkívüli körülmények között sem veszítik el a valóságos mivoltukat s megmaradnak embernek. A természetesben a természetfeletti és a természetfeletti-

ben a természetes: ez a két jegy adja a középkori magyar keresztény életszemlélet teljességét, ez sugárzik a kódexek legendáiból, példáiból egyaránt.

A ma magyar embere túl van a középkori világfelfogáson. A természettudományok hova-tovább még a parasztság életszemléletét is átalakítják, amely pedig az első világháborúig szinte érintetlenül azonos volt a kódexekével. A csudatörténetekben nem hisz mindent szösz szerint értelmező gyerekes hittel. De a természetfeletiben a kézzelfoghatóan emberit és a természetes mögött megbúvó csudálatos és rendkívüli értelmet, tanulságot továbbra is szereti. A „történet“ népünk szájában annyit jelent: elbeszélés. A költői, mélyebb igazságot keresi bennük, nem a tudományos értelemben vett történetit.

Ilyen értelemben még a legtárgyiasabb és legtermészettudományosabb szellemű ember is gyönyörködhetik ezekben az egyetemesen emberi és keresztény, de egyúttal a magyar szellem által tulajdonba vett kincsekben. A nagyravágyó fráterben, aki püspöknek álmodta magát és addig álmodott, míg hasravágódott a pocsolyában; a fülemülében, mely rászedi a madarászt, aki foglyulejtette és mikor ez szabadon engedi, kioktatja; a gyóntatni akaró apácákban, a tapasztalatlan ifjában, aki előtt az asszonyt ördögnek nevezték és aki erre kijelentette, hogy neki az ördögök tetszenek legjobban a világon; a három lúndzsában, az együgyűen imádkozóban, akinek a hajából fa nő Aye Máriás levelekkel, a rágalmazóban, akinek a nyelvén halála után kis ördögök lógnak és a többi hasonlóban valószínűleg a kódexek világának embere sem keresett mást, mint amit mi, mai emberek találunk benne: a mélyebb, más szóval magasabb értelmet: a középkor nyelvén a „sensus mysticus“. És ahogy ők megtalálták, mi is megtalálhatjuk bennük.

MARIARÓL a kereszt tövében azt mondja az evangélium, hogy ott állt, s t a b a t. Állt, de nemcsak testileg; állt a lelke is, erővel, hatalommal, értelemmel, szeretettel telve, sudár-egyenesen, éberen és tárt szemmel... Más dolga van a kereszt alatt, mint hogy sirjon: az egész Egyház nevében, melyet saját személyében képvisel, fogadja a neki szóló tanítást, katekizmusát... Ott áll, szemközt a kereszttel, s jelen van ott, lelkének minden képességével a megjelenésre és a jelenletre. S minden szentmisében, amit a világ végezetéig mondanak, — az egyetlen szentmisét a Kálvária áldozatában, — mivel a Krisztus van bennük, ott van bennük Mária is, amint nézi Krisztust.

Paul Claudel

KÉT EMBER

Irta Fekete István

A korcsmáros a kemence mellett ült és nézte az időt, ámbár a kis ablakon nem sok látszott belőle; meg alkonyodott is. Mégis a szél egy-egy vonítására felemelte a fejét s ilyenkor látni lehetett, hogy apró hópelyhek suhannak el az ablak előtt és az akácfa ágai is fagyosan rángatódznak.

— Nagy idő készül — gondolta és eszmájára nézett, mozgatván benne újjait. Sajnos, a vastag tehénbőrű át nem lehetett az újjakat látni, de a tyúkszemek érzékenyek voltak, mint a parázs, így az idő tartós romlása bizonyosság lett.

— Aki akart, már hazaért — tűnődött tovább majd kissé hátrafordult, mert valaki kívülről rakni kezdte a kemencét, mintha a falat dőngette volna.

— A préshurkát meg kell enni, mert nem áll el — gondolta, — ámbár kutyaúl meg van sózva-paprikázva, de ki a fene gondolta, hogy még vásárlkor se fogy. Most aztán eheti, amit főzött és ihat rá, mint homok.

— Ne rakd már, te — ordított nagyot és a pipaszárat kirántva szájából, mérgesen megcsapkodta a falat, — kinek rakod?

A dohogás elhallgatott, de hallani lehetett még, hogy valaki a maradék fát a földre dobja.

A korcsmáros fülelt.

— Talán összeraknád, vagy essek rajta keresztül? — és nyomatékosan újra megverte a falat, mire odakünt csendesebb rakogatás kezdődött.

— Mindent mondani kell — gondolta és a pipacsutorát visszagazította bajusza alá, előbb széttolva a szópókával az útbanlévő, sárga szőrszálakat.

A szél vijjogva vágott egy-egy marék havat az ablakhoz, mintha fehérszárnyú madár csapott volna oda, elvillanva azután a sötéttségben, de később ugatni kezdett a kutya és valaki meg rugta kint a falat.

— Ez se megy el innen ma este — gondolta a korcsmáros és meg se moccant a sarokban, amikor megnyílt az ajtó és a vendég vaksin megállt egy pillanatra és olyan puhán eresztette vissza a kilincset, hogy ha nincs valaki a szobában, az ajtócsukást ugyan meg nem hallotta volna senki.

— ... stét — mondta csak azután, a korcsmáros pedig elhatározta, hogy ezután csak kupakos pipát használ, mert a vendég csak a pipa hunyorgó kis parázsát látnhatta meg.

— Sokan vannak odakinn? — szívott egyet az áruló pipán, de meg se mozdult, mert tisztában volt a vendéggel, nem azért élt ötven éve ebben az útszéli csárdában.

— Vannak ennyihányan... — toppantott a vendég lerugván a még maradék havat is — ámbátor azok se marasztottak... — és

óvatosan leereszkedve az egyik székre, a kalapját a szék lábához verte. — Meg ennék is valamit. Melegot.

— Az nincs. De van svártli. Olyan svártli, hogy... hozzá hajmát ecetben.

— Lehet; meg egy féllitert.

A kocsmáros újra megszívta a pipát.

— Kilencötven. Csak ó borom van — tette azután hozzá — meg a svártli se olyan akármilyen föle-farka, bőrke, meg egy kis vér. Hús van benne, magunknak csináltam.

— Gondútam — mondta a vendég és ezt mindenre lehetett érteni... — a világítás is benne van, ugye?

A kocsmáros morgott valamit, aztán kiment, magára hagyván a vendéget, hogy gondoljon, amit akar, hogy lámpáért ment-e, vagy ennivalóért, esetleg mind a kettőért. Az ivó ajtaját minden esetre nyitvahagyta... és éppen ezért erősen meghökkent, amikor egy kis istállólámpással visszatérve a kemencét már ketten támogatták.

— Nini, Csutak, hát te vagy az?

— Ez: én — mondta Csutak, aki mértéktelenül nagy vörös orrt viselt — kutya idő van odakinn.

— Eszel valamit te is?

— Szoktam...

A lomha kocsmáros megéledt erre a kurta, majdnem parancsoló hangra. Az istállólámpát letette az asztalra — hogy a két vendégre világítson — aztán fürgén meggyújtotta a nagy, lógó lámpát. A gyufát földhöz vágta és odaállt vendégei elé. Most lát-szott csak, hogy mekkora, majdnem akkora, mint Csutak, aki fejével a gerendát verte.

— Hát, ide hallgass, Csutak... — kezét nehézkesen emelte fel lassú fenyegetésre — ez itt nem beszéd.

— ... hiszen én csak...

— Ez nem beszéd, ugye? Itt nem! Vagy kérsz — ordított most már a kocsmáros — vagy kiváglak innen, hogy nem drótoz össze többet semmiféle doktor...

— Gazduram!...

— Semmi baj, Csutak — engedte el magát a tohonya, nagy ember újra — nincs semmi baj, csak úgy mondtam. Szóval: eszel valamit te is?

— Hát, ha kapok?

— Kilencötven...

— Hogyne — mondta Csutak — tedd ki te is, Péter, itt ez a szokás.

— Kível-kível — bölintott a kocsmáros és kiment behozni a vacsorát, de az ajtót nyitva hagyta...

A két ember lassan egymás felé fordult. A kisebbik kérdőn, a nagyobbik felhúzta a vállát és olyasféléet intett a fejével, hogy: — nem!

De a kisebbik — sárgaarcú, patkányhoz hasonlított — nem elégedett meg a válasszal.

— Ha velem így beszél, megfogom a torkát — suttogetta.

— Ugy ver össze bennünket, mint a cintányért a katonabandában — mondta Csutak, — két bivaly ereje van ebben ... amúgy nem rossz ember.

A korcsmáros visszajött az étellel, letette az asztalra, aztán a kármentőbe fordult és bort is állított a tányérok közé.

— Egyetek.

Azután behúzta a külső ajtót, be is láncolta; az ablakokra ráhajtotta a spalettákat, széket húzott a két vándor mellé és lezökkent rá.

— Elmondtad a barátodnak, hogy ki vagyok?

Csutak teleszájjal nyelt és elvörösödött.

— Ugy nagyjában.

— Akkor jó.

A korcsmáros megtökte a pipát és rágyújtott, aztán csak nézte őket. A Péternek nevezett ismeretlen vándor szemlátomást zsugorodott össze ez alatt a nézés alatt, és ellenszerként sűrűn töltött magának.

— Sós — egy kicsit, — enyhítette a feszültséget a korcsmáros, de a bor: ó bor. Azt mondtad, hogy Péter?

— Azt — bólintott Csutak. — Szőke Péter, mint ahogy gazdram Hajagos Máté. Szőke Péter, de magunk közt csak „Lakatos“ a neve.

A korcsmáros felnézett, mintha a gerendákat számolná.

— Így szeretem Csutak, mert úgy is tudtam. Már amikor először mondtad, hogy „Péter“, akkor is tudtam. — Felemelte az üres üveget, megtöltötte, és visszatette az asztalra.

— Ez vendégbor, aztán most már ne pusmogjatok, hanem beszélgessünk hárman. Milyen volt a vásár?

Csutak ránézett Péterre, de mivel az szerényen lesütötte szemét, ő válaszolt.

— Az úgy volt, hogy nem igen diskurálhattunk a nagy tolongásban és csak annyit tudtam odasügni neki, hogy ide gyűjjön, ha végeztünk, mert hogy ismeretlen erre. Amúgy a vásár, hát ... úgy-ahogy...

— Igyatok — intett Hajagos, — mondtam, hogy ez vendégbor.

— Az milyen? — szólalt meg először Péter.

— Olyan, hogy ingyen.

— Meg tudjuk fizetni ...

Csutak ránézett a korcsmárosra, az vissza és olyan nevetésben törtek ki, hogy egy percre mintha elhallgatott volna kint a szél. Péter pirult, de keze erősebben fogta a késnyelet.

— Ereszd el azt a kést, te keserűtűró -- legyintette meg Péter kezét Csutak — itt az a szokás, amit a gazda akar. Ambár talán nem szégyel velünk koccintani, ha már vendégei vagyunk.

Hajagos fölkelt, összeszedte a tányérokat, kivitte és később hallani lehetett, hogy a maradék fát bedobálja a kemencébe. Amikor bejött, megigazította a lámpát, új poharat és szivaros skatulyát tett az asztalra.

— Egészségekre!

A szoba egyre melegebb és barátságosabb lett. A szivarfüst friss illata elnyomta az ivó savanykás, tegnapi szagát, a kemencében meg-megroskadt a zsarátnok és otthon lett egyszerre a lámpa alatt. Csutak időnként egy-egy réteget levetett az avult kabátokból és hatalmas orra kifényesedett, hogy szinte világított. Péter kifűzte cipőit, kigombolta mellényét is és most már néha ránézett arra, akivel beszélt... Csunya kis patkányképe meleg lett és nagyon értelmes. Egy lakattal játszadozott, amit Hajagos adott a kezébe.

— Ezt — mondta Péter — ötéves gyerek is kinyitja. Ilyennel el se kezdek, ha már mutatni kell valamit.

— Nyisd csak ezt ki — kötötte magát a koreszmáros, — volt itt egy lakatos, húsz kulccsal is próbálkozott, még se ment vele semmire.

Péter ölébe tette a lakatot, zsebébe nyúlt és halk kapargálás hallatszott. — Itt van — tette a kinyitott lakatot az asztalra, — nem kell ehhez kulcs.

— Csuda keze van — mondta Csutak ellágyulva, — hát ilyen ez az én Péter barátom. Mit, barátom? testvérem se szeretném jobban. Kár, hogy csak a bortul nyílik meg a szíve, de akkor meg néha igen elbűsulja magát...

Hajagos hallgatott. Komolyan nézegette a lakatot. Forgatta, nézegette.

— Látott valaki idejönni benneteket?

— Senki.

— Nahát. De ezt csak úgy mondom, ha akarjátok meghalljátok, ha nem akarjátok, hát nem. A barátság azért barátság marad. Van itt a faluban — pár lépés az egész — egy öreg postamester és karácsony előtt tele van pénzzel a kassza. Akinek ilyen keze van...

Egyszerre nyúltak a pohárért mind a hárman.

Künn nyikorgott az akácfa és a száguldó hó úgy septe a falat, mintha időnkint pokrócot húztak volna végig rajta.

— ... ha énnekm ilyen kezem lenne...

— Senkinek a világon nincs ilyen — bólintott Csutak — és külön is ivott. — Senkinek.

— A postamester kocsiát keres, a kocsi meg bejár az irodába, körülnézhet... — folytatta Hajagos.

— Persze — mondta Csutak — amikor beviszi a pakkokat. Ilyenkor karácsonykor jönnek a csomagok... mindenféle csomagok. Valamikor... szóval síma eset ez, mint az egyszeregy.

— ... ahhoz mindenféle papírok kellenek — mondta Péter. — Nem lehet valahova csak úgy beállítani.

— A papírok itt vannak a fiókban.

— Na látod, mondta Csutak — na látod. Máté bátyánk nem olyan hübelebalázs ember. Egy-két napot elkocsiskodsz, öt nap múlva karácsony...

— Hát, ha megakadok valamiben, ki segít?

Hajagos felemelte a kezét.

— Az úgy lesz, hogy szenteste beállít Csutak, mint átutazó mesterlegény, csak úgy melegedni a konyhába. Beengedik, mert azok olyan népek, aztán szépen megvárják, amíg elmennek éjféli misére és akkor üres a ház...

— Na látod — mondta újra Csutak —, van itt ész! Te már akkor ott belső ember leszel, amilyen modorod neked van...

— Persze, még alszunk rá egyet — gondolkodott hangosan a korcsmáros és újra töltött a poharakba — nem kis dolog ez.

— Semmi — vélte Csutak —, semmi. Péter úgy kifordítja a kasszát, mint a varróné a bugyogót. De — tette aztán hozzá — alvással még ráérünk. Igaz-e Péter? Aztán te még nem is hallottad, hogy citerál az én Máté bátyám...

Igen, a bor valóban ó-bor volt. A vén házat körülnyaldosta a száguldó vihar, de belül ebből érezni semmit nem lehetett. A vert falak közt meleg volt, világosság s a citerapengés apró kis lepkei körülrepdesték a szobát, mielőtt lehullottak volna az árnyékokba.

Csutak csak az ujjával billegetett a nóta ütemére. Péter pedig szótlánul nézett maga elé s amikor kiment, Csutak odahajolt a korcsmároshoz:

— Valami vígabbat Máté bátyám, mert ennek a Péternek ilyenkor amúgy is nagy bánata van. Elvitte a kislányát a torokgyík... aztán akkor kezdett el jönni-menni, meg megymás. De amúgy csuda keze van, 'iszen órás volt annakelőtte.

Karácsony előtt megemberelte magát az idő, ámbár hideg maradt mindvégig. Az útmenti nyárfákon zuzmara ködlött és a varjak meg se rebbentek, amikor a számkó kis csengője elpengett alattuk. A számkó aztán beér a faluba és befordul a posta szűk kapuján. Péter leveszi a ponyvát és hordja be a csomagokat. Péter nincs jókedvében és csak akkor derül fel, amikor egy kis lányka totyog elibe.

— Péter bácsi, látott nyulat?

— Meg rókát is — nevet Péter és vizenyős szeme csillog, — ekkora farka volt, ni...

A kislány szájába veszi ujját az álmélkodástól.

— Rókát?

— Azt... de eredj be Agika, mert megfázik a torkod.

A kislány elszalad a konyha felé, Péter pedig végez a csomaghordással. Közben köhög erősen.

— Megfáztál, Péter — néz rá pápaszeme fölött az öreg postamester, — ott van a polcon a pálinka, tölts magadnak.

— Nem kérek — mondja mogorván Péter, — nem tesz jót.

— Péter most utálja a pálinkát és általában utál mindent. Főleg az ilyen ostoba szokást:

— Tölts magadnak! Végy magadnak! Ott van az a szekény, keress ki magadnak... aztán itt van ez a kislány...

De azért a kassza ki lesz gombolva. Ez is kassza? Ez a rozszant tepszi? Csak már jöjjön ez a Csutak, aztán el innen. Aztán legyen akármilyen.

És Péter mérgesen köhög — kicsit a mellére teszi a kezét, mintha szúrna — mert máskülönben el kellene mennie éjfélre. Csak már jöjjön ez a Csutak!

Alkonyattal megereszkeedik az idő és a szállingózó hóval megérkezik Csutak is. Péter a konyhában ül és forralt bort iszik. Mellette ül Ági és nézi; előtte áll a postamesterné, kicsi, fehér öregasszony és nézi.

— Szúr még?

Ekkor tereli be a postamester Csutakot, aki prémes kucsmát és ezüst óraláncot visel, mert bekecse ki van gombolva. Csutak meghajol jobbra, balra és negédes. Péterrel is kezét fog és Péter szeretné pofonvágni.

— Szabadságra megy a barátunk — mondja a postamester — egy kis melegedést kér... Hát tessék melegedni.

— Egy kis forralt bort? — mondja az öregasszony — és már újabb bögrét tesz a tűzhelyre.

— Oh, kérem...

A kis lány most már Csutakot nézi, akinek orra feltűnő jelenség.

— Látott a bácsi rókát?

— Kettőt — vidámkodik Csutak — szabad a kabátom letennem? — Kettőt. Verekedtek.

— Jaj — ámul a kislány, de Péter erősen köhögni kezd és Ági kis kezét Péter kezére teszi.

— Szúr, Péter bácsi?

Péter csak int, hogy nagyon és csak a kis kezét nézi. Ezek a kis gyermek kezek olyan egyformák...

— Erre egyetlen orvosság a forralt bór — jelenti ki Csutak — sok forralt bór; én is a múlt héten gyógyultam ki. Tüdőgyulladás, kétoldali — és dönti magába az italt.

Kint lopva hull a hó és szárnyalni kezd az est. Valami puha félálom jár kint az udvaron s a házak mögött. Valami csendes készülődés és a hófelhők felett is valahol, csillogó csillagok.

A háziak jönnek, mennek titokzatosan.

Csutak mesél, Csutak iszik, a kislány Péter kezét fogja s a konyha lassan besötétedik.

— Majd aztán jöjjenek be maguk is Péter — súgja az öregasszony — és később csengő kezd csengetni valamelyik szobában.

— Ági... Ági... nézd, ki járt itt.

A kis lány elrohan és a két ember egyedül marad. Csak a tűzhely világít, de ez elég. Nézik a tüzet. Csutak sóhajt.

— És még be is kell menni — válaszol Péter.

Később Ági elálmosodott, hát lefektették.

— Tessék csak nyugodtan elmenni — mondta Péter, — vigyázzunk rá.

— De olyan rosszul néz ki maga, fiam.

— Azért vigyázok rá.

— En is indulok nemsokára — mondta Csutak, — a hajnali vonatot még elérem... addig elbeszélgetünk.

Egy kis csomag van az ablakban — mondta az öregasszony — egy kis útravaló... aztán, Péter legyen addig is gondja a vendégre.

Es egyedül maradt a két ember. Csutak néha megsimogatta hatalmas orrát, kimérten és tanáctalauul.

— Van még borod?

Péter bement a kamrába és egy korsó bort hozott ki.

— Igyál Csutak, nekem nincs kedvem.

— Nem esodáлом... Itt minden nyitva van?

— Minden! Kivéve...

Es csak ültek. A tűzhelyen hunyorogni kezdett a parázs és kúnt az udvaron időtlen-idővel volt tele az éjszaka.

— Hát — Csutak görnyedten feiállt, — azért kezdjük el, Péter.

— Hozd a lámpát — mondta Péter suttogva és a keze reszelt. — Hozd a lámpát. Kezdjük el... kezdjük... várj, megnézem a gyereket.

A hórihorgas betörő állt a lámpával a folyosón és nézte a lángoskát, amíg a másik visszajött.

— Alszik?

Péter nem válaszolt, ment előre és benyitott a postaszobába. Aztán elővette szerszámaint. Csutak leült és tenyerébe hajtotta homlokát. Olyan meleg volt a feje. Arra neszelt fel, amikor Péter azt mondta.

— Tessék! Nyitva van.

Csutak felemelte a lámpát és odavitte a kassza sötét odúja felé.

Es csak állt a két ember. Péter fehér, mint a mész, de a szeme meg, Csutak kezében szinte táncol a lámpa. Fénye ide ugrik, oda ugrik, de az odúban nincs semmi. A kis drótkosárban aprópénz...

Csutak nyikkanik egyet, mintha megcsiklandozták volna, aztán nekidől a kályhának és nevetni kezd, hogy majd elejti a lámpát.

— Pszt ! A gyerek...

Csutak a földre teszi a lámpát, kezét a szájára szorítja és úgy röhög, majd a szeme kiugrik.

Halkan kettyenik a zár, Péter megfordul, kis patkányarca most fáradt, mintha ravatalról kelt volna fel. A kassza be van zárva.

— Gyere, Csutak.

Visszaimbolyognak a konyhába és Csutak széles jókedvét most már nem lehet megakasztani. Amikor végre szóhoz jut, azt mondja: — Hát nem bánom ! Dögöljek meg, ha bánom ! Elvégre úriemberek vagyunk, nem igaz ?

Éjfél elmúlt, a hó még esik suhogó símogatással. Csutak kívül áll az ajtón. Péter a küszöbön. A hórihorgas vándor a havat turkálja botjával.

— Ez az utolsó szavad, Péter ?

— Ez ! Megmondtam, hogy a kislányra kell vigyáznom...

Éjfél elmúlt és hull a hó. Az egyik embernek mar a nyoma se látszik, a másik áll a szobában. Kezébe kis karácsonyfa gyertya és nézi az alvó gyereket.

GYERMEKKOROMBAN

*Gyermekkoromban színes álmok
dugasztották a mellemet;
mi minden voltam! — hős, zarándok,
s min most a férfi csak nevét.*

*De jó volt mégis hinni, várni
s vágyakozni, míg tünt a nap.
Csak tudnék most is úgy kívánni! —
cipőt, mely mindig új marad...*

*Szívemben hordtam ezt a vágyat
számtalan meddő éven át:
egy pár cipőt, jóbőrt, lágyat,
ne érezzem az út sarát.*

*Ó hogy kívántam s mennyi évig
csak ábránd volt az új cipő!
Nekem nem csinált, csak a régít
foltozta meg a készítő.*

*S most új cipőm van. Bőre fényes,
a talpa vastag! nem lukas; —
s én, tudván, hogy a szép, az kényes,
naponta nézem talpukat;*

*selymes kefével, jó kenőccsel
bőrüket híven ápolom,
s végre! bennük a csúnya ősszel,
húsz év után, barátkozom...*

TISZA JÁNOS

SZEMLE

HUSVÉTI ALLELUJA

Az Ószövetség szent nyelvéből két szó él még most is az Újszövetség minden népének ajkán: az Amen és az Alleluja. Ertelmük a kereszténységben némileg megváltozott, gazdagabb és biztosabb lett. A mi Amenünk nem csak jámbor és sürgelő óhajlás (Zsolt 40, 14; 71, 19; 88, 53; 105, 48), hanem sziklánál szilárdabb meggyőződés, amellyel Istenhez mondott szavuk után elhallgatunk mintegy átengedve Neki nemcsak a szót, hanem inkább a megvalósító cselekvést.

Az alleluja értelme is ilyen féleképen módosult: nemcsak lelkendező lelkesítés Isten dicsőítésére (Zsolt 104, 1; 105, 1; 105, 1), hanem kicsattanó örömben ujjongó győzelmi dal, a diadal éneke, hogy im, dicsőséges az Isten, megdicsőítette Egyszülöttét, vele együtt minket is. A mi allelujánk az öröm és a győzelem első húsvétkor felcsendült, soha többé meg nem szűnő, minden húsvétkor újult erővel nekilendülő diadalkiáltása.

Ez a húsvéti alleluja elsősorban Krisztus örömeit és győzelmét zengi. Köztudomású, hogy mi előzte meg Krisztus húsvétját: virágvasárnap múlt dicsősége, a nagyhét első napjainak eredménytelen tanításai; a teljes szeretet aljas eladása és elárulása éppen nagycsütörtökön, amikor Isten Fia a szeretet kötelékével kötötte magához az emberiséget, mert nem sokallotta, hogy a megtestesülésben úgys testvérünkkel lett, inkább még ennél is többet akart, a test és a vér közösségét az Oltáriszentségben; nagypéntek testi és lelki gyöt-

relmei, az elhagyatottság vigasztalan halála; nagyszombat halálos nyugalma, siri csendje.

Krisztus azonban Juda oroszlánja, róla van megírva: győzött az oroszlán Juda törzseből! (Jel 5, 5.) Valamint ugyanis a békén nyugvó éjszaka csendjét felveri és megremegetti a prédáló oroszlán ordítása, úgy verte fel a győzelmében megpihenő Sötétséget a Fellámadott ajkán felcsendülő alleluja, amellyel elindult, hogy a halál zsákmányát magához ragadja. (Ef 4, 8.) Önként vállalt halála ugyanis tönkretette a sötétség hatalmát, akié volt a halál uralma, t. i. az Ördögöt. (Zsid 2, 14). Mert ez történt: *Mors et vita duello conflixere mirando, dux vitae mortuus regnat vivus.* (Húsvéti sequentia.)

Krisztus fellámadása a történelem számára bőségesen igazolt tény, hitünk számára pedig az Amen, amit maga Isten mondott Krisztus minden szavára, minden tetteire, minden követelésére és minden ígéretére.

Ez a jelentősége teszi a húsvétot az egyházi év uralkodó középpontjává. Jobban megfog bennünket, mint akár a karácsony. Karácsonynak az az igazsága, hogy Isten Fia emberi életre született, vállalta sorsunkat, azon semmit sem változtatva. A megtestesülést elénk úgysem tudja átérteni, gyakorlati jelentőségét sem képes magunkra alkalmazni. Ezért karácsonykor az ünnep nagy igazságainak az átgondolása elől igen könnyen a család, a gyermek, a szegények vagy általában a szeretet köllészetéhez me-

nekülünk és úgy ünnepelünk. Maga a valóság így is — úgy is megfoghatatlan marad a számunkra, hiszen csak gyermekkel látunk, pedig az az Isten, de emberi sorshan.

Húsvétnek az igazságát már könnyebben felfogjuk: Jézus tényleg meghalt, valóságosan halott volt, már a sírban feküdt, az emberek mintegy már el is feledték vagy készültek napirendre térni felette (Lk 24, 21); s ugyanő él. Sorsa tehát nem emberi sors, de ígérete szerint a mi sorsunk is. (J 11, 25—26.) Ezt már emberi elmével is tudjuk mérlegezni, mivel az élet és a halál nagy küzdelmét és a halál győzelmét már nem egyszer magunk is átsírtuk és átgyötörődöttük, segíteni azonban lehetetlenek voltunk. Gondoljunk szüleink, barátaink vagy akárki halálára!

Húsvét allelujája ezt zengi: a Halott elevenebb, mint az élő; ugyanaz él, sőt igazabban él, aki egészen, reménytelenül halott volt. Legyőzte azt, aki őt kivérve és nélküle még minden más emberen diadalmaskodott: megtörte a halál hatalmát, ő lett a halál halála, ő marta halálra az alvilágot. (Oz 13, 14; v. ő. I Kor 15, 55 és Zsid 2, 14.)

A húsvét allelujája azonban többet is mond, mint Krisztus győzelmi énekét. Az alleluját az egész teremtetett világ zengi. A húsvét nem csupán Krisztus személyes eseménye, nem csupán Krisztus egyéni életének egyik eseménye, nem csupán egyszer történt és elmúlt történelmi esemény, hanem a mindenség nagy sorsfordulása, a megváltás, azaz az újjáteremtés, az újjáéledés nagy folyamatának a kezdőponja és szüntelenül pátkzó forrása: az egész világot gyökeresen átforgató erő. Isten „hatalmas kihatós

ereje ez.” (Ef 1, 20.) Isten ugyanis Krisztust nemcsak feltámasztotta, hanem jobbára is ültette a mennyekben és mindeneknek a fejévé tette, az emberiség és a mindenség fejévé, ő életet és tölt be mindeneket. (Ef 1, 21—23.) Krisztus tehát úr és király, azonfelül mindent átható és irányító valóság.

Pálnek a gondolatát a következők magyarázzák: Krisztus nemcsak Istennek a Fia, hanem a teremtmény elsője is (Kol 1, 15), ezért az elsőség szükség szerint mindenben az övé. (v. 18.) Az Ige emberlévésének az volt a célja, hogy a bűn kötetkeztében szétszóródott teremtmény alatta egy fej alatt újra egysüljön (Ef 1, 10), hogy így elsősorban Isten szétszórta gyermekkeit egybegyűjtse. (J 11, 52.)

Az emberiség ugyanis a bűn következtében a Gonosz hatalma alá került; nem mintha az jogot szerzett volna az emberiséghez, hanem mivel az ember Istentől elfordulva és a bűn szolgaságába jutva (J 8, 34) menthetetlenül ki volt szolgáltatva a természetéből önként adódó elmulásnak, a romlásnak (2 P 2, 19). Az ember az eredeti bűn által istenellenes, istennélküli, gazdátlan és védetlen lett, ki van téve az Örök támadásának s a saját erejéből képtelen azokat kivédeni.

Isten azonban nem engedte át teremtményeit, hiszen a Megváltót mindjárt a bűnhecsés után megígérte, a bűntől való szabadulást a Megváltóba veletl hit útján kezettől fogva mindmáig lehetővé tette. Krisztus ugyanis keresztalálával és feltámasztásával megtörte a Sátán erejét, szabadulást hozott mindenkinél a Sátán hatalma alól. Legyőzte Belzebubot, elvette annak minden fegyverzetét és el-

ragadta rablott prédáját. (Lk 11, 32.)

Ez a megváltás: a halálra-szánt világba új élet árad, a megsemmisülésbe rohanó mindenség újításteremtődik, az Ördög szolgálja Isten fiává születik.

A megváltás elsősorban per-se az emberiségen mutatkozik meg, aminek Krisztus a bőséges életet hozta (J 10, 10) abban az értelemben, hogy saját életét osztja meg a hozzácsatlakozott emberiséggel (J 6, 58). Ezt az igazságot szemlélteti a Krisztussal való kapcsolatlunkat kifejező eleven két bibliai hasonlat: ő a szőlőtő, mi pedig a szőlővesszők; a vesszőknek csak egy életük lehet, a tőé; Krisztus a fej, mi testének a tagjai vagyunk; a test tagjainak csak egy életük lehet: a fejükkel közös élet. (J 15, 5; Kol 1, 18; E 1, 22; 4, 15; 5, 23.)

A Krisztushoz való kapcsolódást a keresztség műveli bennünk, ez a hívsvéti szentség. Titokzatos módon végbeviszi bennünk mindazt, ami Urunkkal történt: halálát, eltemetését és feltámadását. Pál fejli ezt ki a rómaiakhoz írt levél 6. fejezetében: akik megkeresztelkedtünk Krisztus Jézusba, az ő halálába keresztelkedtünk meg. (v. 3.) Krisztus maga is keresztségnek nérezi szenvedését és halálát (Mk 10, 38; Lk 12, 50): ő véreben fürdött, vérenek kiomló árában merítkezett meg; mi ezt utánozzuk kíméletesebben a vízben való megmerítkezés által. — (A keresztség főképén eleinte ha nem is kizárólagosan, de általában alámerítés útján történt.) — Ugyancsak az alámerítés révén alkalmas a keresztség arra is, hogy a halálon kívül Krisztus eltemetését és sirba való nyugvását ábrázolja: eltemetettünk vele együtt a halálba a keresztség által. (v. 4.) A

vízből való kiemelkedés pedig Krisztus feltámadását, halálából, sírjából való felkelését ábrázolja. Ha ugyanis egybenőtünk vele halálának a hasonlatosságában, úgy majd a feltámadásában is. (v. 5.) Ha tehát meghaltunk Krisztussal, élni is fogunk vele. (v. 8.)

A keresztségben tehát az ember egybenő Krisztussal s ezáltal új életre születik: a régi ember meghal (v. 6.), új emberre alakul át. (Ef 4, 22; Kol 3, 9.) Ennek az életre azután Krisztus Krisztussal Istenben (Kol 3, 3); az ilyen ember számára a halál valóban nyereség (Fil 1, 21), hiszen az életet nem szünteti meg, hanem csak megváltoztatja és ha a földi hajlékot le is bontja, örök maradást biztosít a mennyben. (gyászmise praefatiója.) Mivel az ember az örök életre születik újra, ebben az életben nem mutatkozhetik meg újjászülöttségének minden szépségében és gazdagságában. Ily értelemben mondja Szent Péter, hogy Isten Jézus Krisztusnak halálából való feltámadása által élő reménységre szült újjá bennünket: romolhatatlan, felfoszlatlan és hervadhatatlan örökségre, amely ránk vár a mennyekben, hogy az idők végeztével az üdvösség eljöttekor nyilvánvalóvá legyen. (1 P 1, 3—5.) Ilyen értelemben mondja Szent Pál, hogy a mi hazánk az ég, polgárjaink az égbe szől: úgy élünk itt a földön, mint ahogy a római polgár élt a gyarmatokon: nem volt ugyan Rómában, mégis római polgár volt. Mi is ugyan a földön élünk, de azért az ég polgárai vagyunk. (Fil 3, 20.) Onnan jön majd hozzánk Üdvözítőnk és újjáalakítja gyarló testünket is és hasonlóvá teszi az ő dicsőséges testéhez. (v. 21.)

Ebből persze az is következik, hogy a feltámadás a mi számunkra nemcsak hogy nem elérhetően, hanem inkább már most megtörténtnek tekinthető: akiket Isten eleve ismert, azokat eleve arra is rendelte, hogy hasonlóak legyenek Fia formájához; akiket pedig eleve elrendelt, azokat meg is hívta; akiket meghívott, azokat megigazultakká is tette; akiket pedig megigazultakká tett, azokat meg is dicsőítette. (Róm 8, 29–30.)

A meghívás bizonyossága a keresetségi s egyúttal a megigazulás eszköze is; egyúttal tehát a megdicsőülést is megadja, ha az nem is bontakozik ki egyelőre előttünk: Istennél azonban már tényként szerepel. Így igaz Danténak a mondása, hogy most még csak féregek vagyunk, de már megszülettünk és formálódik bennünk az angyali pillangó. (Purg. X. 121.) A győzelem a miénk, az alleluját minden zenghetjük, ha nem is vagyunk még otthon, s ha a hazaérkezésért még küzdenünk és esetleg szenvednünk is kell. Csüggedésre azonban nincs okunk, állhatatosságra van szükségünk. S ha talán kimerülünk vagy el esünk is, a keresetségi jogot ad a második, a fáradságos keresetségre: hogy a bűnbánat könnyeivel, az Egyház feloldozásával újra talpra állhassunk. Ez a biztos tudat a kiiríthatatlan keresetlen bizakodás és derű állandó forrása, húsvét örömeinek minden gyászon és küzdelmen átható ujjongása.

A húsvéti alleluja benne van végül az egész természet sóhajló várakozásában is. Krisztus ugyanis nemcsak az emberiség feje, hanem a teremtmények elseje és a mindenség ura is. Mindeneket a hatalma alá hajtott, és végül a hatalmát, a mülendőség is megszűnik. (1

Kor 15, 25–26.) Ennek a megszüntével igen nagy változások fognak bekövetkezni az egész természetben a megváltott emberiség végső megdicsőülésével együtt. Szent Páltól tudjuk ezt, ő írja: a teremtet világ vagyakozva sóvárog Isten fiainak a királyánitása után, hiszen nem boldog abban, hogy a hiábavalóságnak, az elmúlásnak van alávetve. Kénytelen azonban ezt a létet elviselni, mivel sorsa hozzá van kötve az ember sorsához, aki a teremtet koronája. Isten azonban nemcsak a bűnbeesési emberiségnek ígért megváltást, hanem a sorsában oszlozó teremtet világnak is reménységet nyújtott, hogy egyszer majd felszabadul a romlás, vagyis a hialat szolgálatából Isten fiai dicsőségének a szabadságára. Ez ideig persze még minden teremtmény együttesen sóhajtozik és vajódik. Ezen nem csodálkozhatunk: így vagyunk mi magunk is, akik pedig a Lélek zsegeit hordjuk már magunkban; mi is sóhajtozunk és kívánjuk, hogy legyünk teljesen Isten fiává, ennek a nagy méltóságnak minden következményével, hogy testünk is legyen már része a megváltásnak (R 8, 19–23), hogy testünkben is hasonlóak legyünk Isten megdicsőült Fiához. (Róm 8, 29.) Isten fiai vagyunk, de még nem tűnt fel rajtunk, hogy mik leszünk. Tudjuk azonban, hogy amikor Krisztus meg fog jelenni, hozzája hasonlóak leszünk. (1 J 3, 2). Akkorra várjuk az új egeket és az új földet az Ő ígérete szerint. (2 P 3, 13).

Egyelőre a húsvéti allelujában még csak Krisztus hangja zeng és szárnyal szabadon és igazán; az emberiség is zengi persze a maga módján; a teremtet világ is sóhajtozik, hogy nem lehet még részt benne. Egykor

azonban elkövetkezik és már most megkezdődött és szüntelenül folytatódik, hogy semmi sem zavarhatja meg az öröm és a győzelem hangját, ezt az egyetlen örökkévalóságra szánt hangot. Az egész történelem és az egyes ember élete sem más, mint készület és kibontakozás ennek az allelujának a megkezdésére és abba nem hagyására.

Minden húsvét erre emlékeztet: van értelme az emberi életnek, van célja az emberiségnek; Isten akaratából mindig előbbre jut fajunk, mindig jobban láthatjuk ezt az értelmet, mindig jobban megközelíthetjük ezt a célt, míg Isten egyszer tényleg és végleg nekünk nem adja.

Takács József

JÖJJ EL, HUSVÉT

Jöjj el Húsvét! — pirosra sült bárány;
vízbe-krumplin éltem évekig
s ezért csodás tavaszi szivárvány
számomra e jóllakásnyi kit.

Bőjtidőben pálmadaggal járok,
békessegre intem nyemet —
Most a réten, mint a vén juhászok,
hanyatt-fekve nézem az eget.

Óh, boldogság! fönt csillogsz az égen.
Távol, mint elmúlt gyermekkorom:
imádkoztunk húsréti máséken,
anyám, én és Juliska húgom.

Fönt a felhő mint a díszes karzat,
ahonnét zengett az orgona;
onnet a legények lezavariak
s azóta sem voltam ott soha:

Messze elkerültem a falumból,
csak vasárnap enykhíthet a rét:
szabadulva a sok napi gondtól,
felidézem Húsvét ünnepét,

gyermekkorom pászkaszentelését,
azt az elmúlt örömmünnepet,
amikor még izgalom és éhség
közben boldog voltam, emberek.

Dobi János

„Isten nem támaszthat bennem megvalósíthatatlan vágyakat; tehát ha kicsiny, ha törpe vagyok is, vágyódom, vágyódnom kell arra, hogy szent legyek... El kell magamat viselnem számtalan tökéletlenségemmel együtt, de mindenképpen a mennyországba kell jutnom; biztos, egyenes és rövid utat fogok tehát keresni!”...

Lisieuxi Szent Teréz.

Bűnt az követ el, aki szándékosan szembefordul Isten akaratával. De hívő emberről nehéz elképzelni, hogy Istent meg akarná bántani. A bűnt emberi gyengeségből teszi, mert nem tud ellenállni a kísértésnek. Mi tehát itt a helyzet, mikor követünk el valóban halálos bűnt?

A bűnt általában nem magának a rossznak kedvéért tesszük az emberek, hanem valamilyen jó elérése végett. Az iszákos, vagy érzéki ember a szenvedély kielégítését keresi a bűnben, tehát olyasmit, amit ő jónak érez. Némely ember zavarában folyamodik hazug válaszhoz; nem a hazugságot magát akarja, hanem azt a jót, amit egy kényes helyzet sima elintézése jelent, tehát egy rossz árán megvásárolt jót. Ennek megfelelően a katolikus erkölcsan különbséget tesz gonoszsági és gyarlósági bűnök között; halálos — vagyis *súlyos tárgyú és teljes tudatossággal elkövetett* — bűnök mind a két csoportban előfordulnak. Egészen ritka dolog, hogy valaki a rosszat magáért a rosszért vagy éppen Isten megbántásáért tenné, hiszen nemcsak a szükség-hazugságok, hanyagságból való misekésések és megfontolatlan indulatkitörések származnak gyarlóságból, hanem a gyűlölet, az elvált asszonnyal kötött házasság, a házassági hűtlenség és az abortusz átlagos eseteit sem a rossz kedvéért szokás elkövetni; a teológia Arisztotelesszel vallja, hogy az akarat adaequat tárgya a jó, és más mint a jó, vagy annak látszata, nem vonzza.

De másrésről csakugyan nehéz a hívő és Isten-szerető em-

berről elképzelni, hogy bűnei szándékos szembefordulások Istennel. Iia pedig nem azok, hogyan lehetnek mégis halálos bűnök?

Ennek belátása végett gondoljunk arra, hogy valamit akarni többféleképpen lehet. A súlyos gyomorbajost csak a következetes diéta menti meg. Ha öngyilkos szándékkal elhanyagolja a diétát, nyilván a halálát akarja, még pedig közvetlenül, magát a halált (*önmagában akart* halál, voluntarium in se.) Ha azért nem tartja meg a diétát, mert „nem tud” ellenállni az étvágygerjesztő ételnek, öngyilkosságot ugyan nem követ el, de azért valamiképpen akkor is akarja halálát; hiszen ha semmiképpen nem akarná, nem eunnék a tilos ételből. Ebben az esetben közvetett, indirekt akarrásról beszélünk: ez a halál *okában akart* halál (voluntarium in causa). Az ilyen beteg felelősségét nem háríthatja el a sajnálkozás, vagy a szándékoság gondolata ellen hangoztatott protestálás. Aki nagyon komolyan és föltétlenül el akar valamit kerülni, az nem tesz olyat, ami szükségképpen arra vezet. Reggel 5-kor okvetlenül fel akarok kelni, mert el kell utaznom. Ha mégsem állítom be az ébresztőórát, illetve nem gondoskodom róla, hogy felébredessenek, felelős vagyok az el-

alváson mért és nem védekezhettem azzal, hogy nem akartam az utazást elaludni.

A gyarlósági bűnök tehát abban az esetben is szándékos szembehelyezkedések Isten akaratával, ha valaki *ezt* nem akarta és úgy érzi, hogy bűnével nem szűnt meg Istent szeretni. Cselekedete „*okában akart*“ törvényszegés, és ez eleget ad a halálos bűnhöz. Amíg az okot akarjuk, addig az attól elválaszthatatlan következőt, Isten megbájtását is akarjuk, ha még annyira mondjuk is magunknak az ellenkezőjét. Aki komolyan akar valamilyen célt, az kellő erélyt tanúsít a szükséges eszközök felkutatásában és használatában. Sok hívő nem is sejtí, hogy mennyire nem veszi még igazán komolyan Isten akaratát, pedig annak teljesüléséért mindennap imádkozik a Miatyánkban. Kereszténynek lenni annyi, mint halálos komolyan venni Isten akaratát.

Ez a következetes szigorúság

annál szükségesebb, mert a törvények nem Isten parancsoló kedvének termékei, hanem teremítő gondolatának szükség-szerű folyományai, tehát a teremítmények számára létfeltételek, egészséges, harmónikus életük biztosítékai. Azért megtartásuk alól Isten sem menthetne föl, amint a beteg hasztalan kerne az orvostól felmentést az életmentő diéta törvénye alól. Az Egyház törvényei, legalább közvetve, szintén feltételei a keresztény egzisztenciának, amennyiben a „lét-törvények“ eredményes alkalmazását vannak hivatva biztosítani.

Végző fokon a főparancsolat, Isten mindennekfölötti szeretésének parancsolata világítja meg a problémát. A természet a kisebb ellenállás irányában halad, és amikor az ember a rosszat választja Isten helyett, — bár néha talán „vérző szívvel“, — akaratlanul is azt tanúsítja, hogy Isten szeretése képviseli számára a kisebb ellenállás irányát. Az igazi szeretet az áldozat útján jár. O.

JÉZUS KRISZTUS azt akarja, hogy szentséges Anyja élő képmása legyen az ő szenvedésének, s annak minden vonását kivési rajta. Ezt a képet tárja elénk nagypénteken az Egyház: a Passió képét a Szűzanyában. S lehetséges, hogy amint a nap sugarai kétszeresen ragyognak, ha visszaverődnek, úgy az Isten Fiának szenvedései is jobban meghatják a lelkünket úgy, ahogyan Anyjának szívében tükröződnek. Adja meg nekünk a Szentlélek, a Szűzanya közbenjárására, ennek a megindulásnak a kegyelmét.

Rossuet (1624—1704)

Szent Pálnak a korintusiakhoz intézett első levele 15. fejezetében találjuk a következő sorokat: „Mert különben mit csinálnak azok, akik megkeresztelkednek a halottakért, ha a halottak egyáltalában nem támadnak föl? Miért is keresztelkednek meg értük?” Különös sorok, mert az elgondolkodunk fölöttük, meglepő kérdésekbe ütközünk. Papi olvasóink bizonyára tudni fogják, hogy az idézett rész nagy fejtörést okozott már a régi egyházatyáknak is. Egrységes felfogás köztük sem alakult ki s nem jutottak előlbre a középkor teológusai sem. Azt az értelmezést azonban, amellyel a II. században Markion állott elő, mindannyian elvetették. Markion ugyanis, akit az egyház egyéb okokból is eretneknek nyilvánított, Szent Pál szavait oda magyarázta, hogy az élők a keresztség nélkül meghaltak nevében és azok javára másodszor, sőt harmadszor is megkeresztelkedhetnek, amivel megszerezhetik azok számára bűneik törlését és az örök üdvösséget. Míg azonban a katolikus hittudósok legalább abban megegyeztek, hogy mi módon nem lehet és nem szabad értelmezni a szöveget, addig a protestáns oldalon teljes lett a zűrzavar. Ugyannyira, hogy náluk a múlt században az elméleti vita már a gyakorlatba is átment, amikor Joseph Smith, a mormonok „profétája és patriarchája” felüírta és ritussá tette a markionita eretnekséget. Mint Bernard Foschini közli minap megjelent angol nyelvű könyvében, az Egyesült Államok területén ma kereken egy millió mormon veszi fel újból és újból a

„helyettesítő keresztséget”. Közben szemükre hányják a katolikusoknak és a más felekezeti protestánsoknak, hogy „elfelejtették és elárulták” az apostol tanítását.

Foschini, a katolikus teológus, éppen e vád cáfolására adta ki könyvét, amelyet az *Osservatore Romano* cikkírója, *Juan Escobar* egyetemes szempontból is eseménynek minősít. Nem kevesebbet állít róla, mint azt, hogy Foschini benne a Szent Pál-szöveg egyetlen igaznak látszó magyarázatát nyújtja, a legjobbat azok között, amelyekkel valaha is próbálkoztak. Hogy így van-e, mi természetesen nem dönthetjük el, de a dolog mindenképen érdekes.

Foschini sorra veszi az összes eddigi értelmezéseket, kimutatja, hogy miként rontják le kölesőnösen egymást, majd — ahogy Escobar írja — „nyilvánvalóvá teszi”, hogy a vélemények eltéréseit és hadakozását magának a szentírási szövegnek téves közbeponozása s ennek folytán téves olvasása váltotta ki. A vonatkozó rész a világ valamennyi Szentírás-kiadásában ugyanúgy hangzik, mint a bevezetőben általunk idézett magyar szöveg, amelyet Pataky Arnold hivatalos fordításából vettünk. Ha pedig ez az egyetemesen elfogadott szöveg, akkor óhatatlanul arra kell gondolnunk — állapítja meg Foschini —, hogy az első keresztnyek idejében létezett és dívott egy olyan keresztség, amelyet a halottakért vettek fel, s hogy erről az apostol is tudott s azt nem helytelenítette. Holott egy ilyen keresztség merőben képtelenség. Azt, hogy a magyarázók később oly sokfé-

le és annyira mesterkélten feltéveshöz folyamodtak — írja Foschini —, éppen az az erőfeszítésük okozta, hogy „a keresztény tanítással összeegyeztessenek és megmagyarázzanak egy keresztiséget, amely annyira ellenkezik a keresztény elvekkel, hogy nem is lehetett valóság”.

Közbevetőleg talán nem árt megemlítenünk, hogy a mi legutolsó magyar Szentírás-kiadásunkban Pataky Arnold a kritikus szöveghez ezt a lábjegyzetet fűzte: „Úgy látszik, egyes korintusiak megkeresztelkedtek pogány halottaikért, hogy ezeknek is részüket lehessen Krisztus országában. Szent Pál, anélkül, hogy ezt a babonás szokást helyeselné, ezt is érvül használja a feltámadás tagadóival szemben.” Foschini megállapítása ismeretében most valóban úgy érezzük, hogy a kitiűnő magyar biblikus is bizonytalanságban volt a szöveg helyes értelmét illetően. Mert először is a leghalványabb nyomát sem találjuk a szövegben a nem-helyeslésnek, másodszor pedig ha „babonás szokás” voít, akkor az apostolnak nyilván helytelenítenie kellett volna. De még furcsábbnak kell találnunk, hogy Szent Pál egy igazság mellett olyasvalamit hozhatott fel érvenek, aminek bizonyító ereje éppen a hamis voltából eredt! Végtére is Szent Pál nem pogányokhoz fordult, akiknek téves hiedelmeit is felhasználhatta volna az igazságra való rávezetéshez, hanem megkeresztelt keresztényekhez, akiknél a babonás gyakorlat már súlyos eltévelyedésnek számított.

Foschini szerint minden nehézség abból származott, hogy a magyarázók egyszerűen elfogadták az előttük fekvő, immár megmerevedett szöveget. Elfo-

godták ama kétségtelen tény ellenére, hogy a kritikus szöveget nem maga Szent Pál veszőzte és pontozta, hiszen még a kódexekben sem található semmiféle szóközi írásjel. Kézenfekvő tehát, hogy a szövegbeli zavar akkor keletkezett, amikor az első közbepontozások történtek. Mert világos és könnyen meg is érthető szöveget kapunk mindjárt, ha a szavakat másként csoportosítjuk. A Foschini által javasolt csoportosítás ez: „Mert különben miért cselekednek ekként, akik felveszik a keresztiséget? A halottakért? Ha a halottak egyáltalán nem támadnak fel, miért keresztelkedünk meg? Érettük?”

Szent Pál — mondja Foschini — abból a teljességgel bizonyos előfeltevésekből indul ki, hogy az ember nem a földi élet kedvéért, hanem a másvilági élet reményében lesz keresztény. Már most a síron túl két lehetőség nyílik: vagy örök halál, vagy örök élet. Azoktól a korintusi keresztényektől tehát, akik tagadták a feltámadást és az örök életet, az apostol megkérdezi: „Ha nincsen örök élet, miért keresztelkednek meg azok, akik felveszik a keresztiséget? Mert ha a halottak valóban nem támadnak fel, akkor miért keresztelkedünk meg? Mi értelme akkor az egésznek?” A keresztiség ilyen felfogásának nyilvánvaló képtelenségével bizonyítja be tehát az apostol a neki elmentmondóknak, hogy nem lehet keresztény az, aki tagadja a feltámadást és az örök életet.

Escobar meg van győződve arról, hogy a vitatott szövegnek erre a Foschini-féle magyarázatára méltán figyelhetnek a Szentírás-tudomány összes művelői.

Nem is gondolná az ember, hogy olyan dolgok, amelyeket mi rég elintézettnak hittünk, még mindig érdekes vitaanyagot tárnak a tudósok elé. Abból az alkalomból például, hogy a párisi katolikus egyetem kanonjogi kara fennállításának ötvenedik évébe ért, egyik tanára, *Henri-Xavier Arquillière*, a kar emlékkiadványa részére írt tanulmányában újból és polemikus formában felveti a kérdést: mi volt a jogi értelme a canossai feloldozásnak? Magát az eseményt mindannyian ismerjük. VII. Gergely pápa 1076-ban zsinati határozattal kiközösítette és a tróntól megfosztottnak jelentette ki IV. Henrik német királyt. A feudális ellenzék vezetői, akiket most már nem köthött a hűségeskü, sorban fegyvert fogtak a különben is zsaruknak tekintett uralkodó ellen. Szorongatott helyzetében a király Canossába sietett, ahol VII. Gergely tartózkodott, és a vár előudvarában önként három napos vezeklést végzett, mire a pápa az átok alól feloldotta. Igen ám, de mire vonatkozhatott és mire vonatkozott ez a feloldás?

Erdemben két felelet lehetséges. Az egyik az, hogy a pápa egyszerűen csak visszafogadta az egyház közösségébe az uralkodót, miután az külsőleg a legmélyebb bűnbánatról tett tanúságot. A másik, hogy a pápa ugyanakkor és ugyanazzal az aktussal visszahelyezte királyságába is. Arquillière most azt igyekszik „végérvényesen” bebizonyítani, hogy IV. Henrik csupán a kiközösítéstől szabadult Canossában. Döntő érvként hivatkozik VII. Gergely Registrumára, amelyben a pápa kizárólag önmagának tartja fenn a jogot a kiközösítés megszüntetésére és „Szent Péter nevé-

ben” megtiltja bárki püspöknek, hogy a királyt feloldani „merészelje”. Ugyanakkor azonban ami a királyi méltóságba visszahelyezést illeti, a pápa az arra jogosultak „communi consilio”, tehát „közös tanácskozás útján” hozandó határozatára utal. A határozatról a pápa — a Registrum szerint — „alkalmas megbízottak” által pontos tájékoztatást is kívánt, hogy azután „apostoli tekintéllyel” megerősíthesse. Ezek a mondatok — írja Arquillière — világosan mutatják, hogy a pápa határozott különbséget tett a vanási kérdés, a biztán tőle függő kiközösítés, és a politikai kérdés, a trón sorsa között, amely utóbbiról semmikép sem szándékozott egyedül intézkedni. Egyébként is azonban — kérdi Arquillière, aki tanulmányában főleg Fliche ellenértésézetével hadakozik —, ha VII. Gergely a kiközösítés megszüntetésével egyidejűen a királyi méltóságba is vissza akarta volna helyezni IV. Henriket, miért volt szükség akkor a későbbi tárgyalásokra és gyűlésekre? A pápa emellett külön levélben is értesítette Németország püspökeit, papságát és világi rendjeit, hogy visszafogadta az egyház közösségébe a királyt, de a leghalványabb célzást sem teszi arra, mintha a király a szuverenitásba is visszakerült volna, mi több, kijelenti a pápa, hogy Németországba szándékozik menni „az összes kérdések elintézésének megkönnyítése végett s addig is „totius negotii causa suspensa est”, az egész ügy függőben marad.

El kell ismernünk azonban — fűzi hozzá Arquillière —, hogy Németországban általában nem vették figyelembe a két kérdésnek ilyen megkülönböztetését s ez lett az oka azután IV. Hen-

rik későbbi sikereinek. Innen a történészek és kánonjogászok véleményeinek megoszlása is. Holott kétségtelen — állapítja meg Arquillière —, hogy a canossai feloldás jogi értelmének meghatározásában egyedül VII. Gergely szándéka és magatartása a döntő. Fliche és követői azzal is érvelnek, hogy VII. Gergely Canossa után Henriknek küldött leveleiben királynak szólítja őt és maga Henrik is „Ego Henricus rex” szavakkal vezeti be leveleit. Arquillière szerint azonban ez csupán a megszokásból eredő és udvariassági forma, s meggyőző bizonyíték gyanánt hivatkozik arra, hogy a pápa még mielőtt hivatalosan elismerte volna, ugyanúgy „királynak” címezte Sváb Rudolfot is. Egyéb levelekben pedig IV. Henriket és Rudolfot „a két királynak” hívja a pápa, holott azok akkor még javában vitatták, hogy melyiküket illeti Németország trónja. Az a kitétel tehát, hogy „causa suspensa est”, minden kétséget kizáróan mutatja — fejezi be tanulmányát Arquillière —, hogy VII. Gergely a canossai feloldozással nem tekintette elintézettnak a politikai kérdést. A pápa felfogása az volt, hogy a jogszerű királyt ezekután is még ki kell jelölni. A „király” címzésnek így semmi köze magához a jogcímhez, amely még meghatározásra várt.

•

Egyszeri olvasásra megjegyezni is nehéz ezt a szót: elektroencephalografia. Az orvosok azonban előbb-utóbb megbarátkoznak vele, mint annak az eljárásnak nevével, amely további nagy haladást jelent az agybetegségek megállapításában. A közelmúltban, amikor a „gondolkodó gépek” tudományá-

ról, a cybernetikáról írtunk, már említettük, hogy a biológiai megfigyelések szerint minden életfolyamatot elektromos feszültségváltozások kísérnek a szervezetben. Ebből indul ki most *Johann Kugler* tanulmánya is, amely a modern agydiagnózist tárgyalja.

Elektromos feszültségváltozások, amelyeket a biológia „akciópotenciáloknak” nevez, bizonyos időnként az élő sejtek mindegyikében előfordulnak. Csak a mérőeszközök és mérési módok fejlettségén múlik, hogy ezeket az akciópotenciálokat bármelyik sejtsoportra és szervezetre vonatkozóan mennyiségileg is meghatározhatassuk és tanulmányozásra alkalmas képpen rögzíthessük. Ez történik az idegeknél az „elektroneurogram”, az izmoknál az „elektromyogram”, a szem kötőhártyájánál az „elektroretinogram”, a gerincvelőnél az „elektrochordogram” és a szívnél a ma már sűrűn hálott „elektrokardiogram” formájában. Könnyű így magának a kifejezésnek elemzéséből is megállapítanunk, hogy az elektroencephalografia nem más, mint az agyvelő feszültségváltozásainak, tehát akciópotenciáljainak feljegyzése, aminek látható eredményét azután az előbbi műszavak mintájára „elektroencephalogramnak” hívjuk.

Az agyvelő elektromos feszültségváltozásait a koponyatestől vezetjük le. Hosszú időbe került azonban, amíg ennek a módját megtalálták a kutatók. Mert igaz ugyan, hogy a feszültségváltozás a közvetlenül érintett agysejtekben egy huszad Voltot is elér, ami így örmagában könnyen mérhető mennyiség, de ez az aránylag nagy feszültség, amint tovább terjed, a környező szövetek heves ellenállásába ütközik s e

külső koponyatetőre jutva már alig néhány milliomod Voltot tesz. Mindössze húsz éve annak, hogy az elektrotechnikusok sorbakapcsolt erősítők segítségével ezt a rendkívül csekély feszültséget annyira fel tudták nagyítani, hogy az utolsó erősítő szolgáltatja áramlökés már mozgásba hozhatta azt az írókészüléket, amely rögzíti a feszültségváltozásokat. Ennek eredménye az elektroencephalogramnak nevezett görbe, amelynek egyre pontosabb kiértékelése mind határozottabb bepillantást enged az agyban lejátszódó különböző folyamatokba.

Ne gondoljuk ugyanis, hogy az ekként megkapott görbe mindjárt elégséges tájékoztatással is szolgálna. Nagyon is összetett görbe ez, mint ahogy magából az eljárásból is szükség-szerűen következik. A mérőszerszűket kis ezüst elektródjait vat-tába és geizbe ágyazzák, amely-t a jobb vezetés érdekében konyhasóoldattal nedvesítenek be, s utána vagy gumisapka se-gítségével teszik a koponyára, vagy koliodiummal ragasztják rá. A készülék tehát az agy ak-ciópotencialjain kívül a fej és a szem izomzatának akciópoten-cialjait és azokat a feszültség-változásokat is bejegyzí a gör-bebe, amelyeket a bőr és a vér-edények ellenállásának módosu-lásai váltanak ki. Igaz, hogy ezek a mellék-akciópotenciálok igen lecsökkennek, ha a vizsgált egyén nyugodtan tartja a fe-jet, lehuunyja a szemét és men-tes az izgalmaktól, de teljesség-gel még a legkedvezőbb esetben sem kizárható ki. Gondos munkát kell végeznie és az ösz-szes fizikai és fiziológiai felté-teleket behatóan kell ismernie a vizsgálónak ahhoz, hogy kü-lönválaszthassa a mellékrezgé-seket magának az agyvelőnek

hullámaitól. A görbe kiértékelé-séhez ismerni kell a többi kö-zött azt, hogy mekkora a rez-gésszaporaságuk az izom fe-szülttségváltozásainak, hogy mi-ként rajzolódnak ki a vér-át-járta bőr ellenállási változásai a képgörbében, s természetesen azt is, hogy miben térnek el mindezek a rezgések a tipikus agyhullámoktól, amelyeknek sa-játos rezgesszaporaságuk és ki-lengésük van.

Az agyhullámokat — írja Kugler — meghatározott ritmu-sok jellemzik s ennek nyomán az egyes ritmusoknak megfele-lő hullámokat külön görög betű-vel jelelik. Így a deltahullám ritmusa 0.5—3.5 Hertz, vagyis ugyanannyi rezgés másodper-cenként. A thétahullám 4—7 Hertz, az alfa-hullám 8—13 Hertz, a bétahullám 14—25 Hertz, a gammahullám 25 Hertz-en felül. Egészséges embernél szellemi nyugalom állapotában — ébrenlét csukott szemmel és laza testtartás — az alfa-hullám, szel-lemi tevékenység idején — nyi-tott szem s például számfelad-ványon dolgozás — a bétahul-lám a rendes. Delta- és théta-hullám árad az egészséges fel-nőttből alvás közben, vagy ha nem tiszta a tudata. A gamma-hullámról még nagyon keveset tudnak és e hullám felső hatá-rára vonatkozóan is erősen megoszlanak a vélemények.

A különböző betegségek mó-dosítják az anyagcserefolyama-tot s ezáltal megmásítják a „bio-elektromos“ sejttevékenysé-get is. Ennek megfelelően a fe-szülttségváltozások is gyorsul-nak vagy lassabbodnak és más intenzitással mennek végbe, mint a megszokott. Ilyenkor te-hát más képet ad a görbe is. Így a lassú deltahullámok an-nál a felnőttél, aki nem al-szik, egyik legbiztosabb jele az

agynyomás fokozódásának, agydaganatnak, vagy az agy sérülésének. Nem rendes bétahullámok kísérik a szkizofréniát. Feltűnően gyors — a képgörbében meredeken felszökő — pontenciálváltozások jellemzik az epilepsziát. Külön segítség a pontos diagnózis számára azoknak a megfigyeléseknek tömege is, amelyeket a szervezetre ható különböző ingerek által okozott változásokra vonatkozóan gyűjtöttek a kutatók. Így a szapora és erőteljes légzés meggyorsítja az agy tevékenységét és észlelhetővé teszi a különben rejtve maradó epileptikus göcöt. Fénynek a szembe villantása, számtani példákon dolgoztatás, vegyszerek befecskendezése szintén jellegzetes változásokat idéz elő.

Aként Kugler összefoglalja, az elektroencephalografia segítségével ma már következtetni lehet: 1. az agydaganatok, vérzések, lágyulások székhelyére és az általuk okozott károk terjedelmére; 2. sérülések és idegen testek helyére az agyban; 3. az epileptikus göcök székhelyére és az epilepszia súlyosságára, amit azért kell külön kiemelni, mert ezzel eddig semmiféle más eljárás, még a Röntgen-sugárzás sem tudott felvilágosítást adni. Nem kétséges így, hogy az elektroencephalogram minamább ugyanolyan jelentősegre fog emelkedni a gyógyászatban, mint a Röntgen-kép vagy az elektrokardiogram. Máris pótolhatatlan gyakorlati fontosságot nyert a közlekedési eszközök vezetőinek alkalmassági vizsgálatában, mert — mint mondottuk — lehetővé teszi a lappangó epilepszia idejekorán való megállapítását. Hangsúlyozza azonban Kugler, hogy bár az agy megismerésében további haladásra is biztosan számíthatunk,

semmi jele annak, mintha valaha is meg tudnók majd határozni az ember gondolatait. A „gondolatolvasó gépet“ a tudomány változatlanul utópiának kénytelen tekinteni.

Az elektroencephalografia kezdetei különben még a XIX. század végére nyúlnak vissza. Kugler szerint Fleischl von Marxbeszi tudós bizonyította be 1883-ban, hogy az állati agyvelő működés közben elektromosságot fejleszt. Ennek az elektromosságnak kutatását azonban csak Berger jénai pszichiáter helyezte szilárd alapra, amikor a modern elektroncső-technika segítségével 1924-ben kimutatta, hogy a külső fejtetőről le lehet vezetni az agysejtek feszültségváltozásait. Őt tekintik tehát a tulajdonképeni felfedezőnek. Főleg Rohrachner, Adrien és Walter tökéletesítették azután a katódsugáresővek hasznosításával az eljárást, amely részleteiben mind pontosabbá vált a második világháború koponyosérült áldozatainak kezelésé során. Az eljárás megbízhatósága meg nagyobb fokot ért el, amikor rátértek arra, hogy műtét nélkül közvetlenül az agykéregről mérjék le a feszültségváltozásokat. Az elektroencephalografia általános alkalmazását azonban egyelőre még akadályozza, hogy a készülékek — mint Kugler írja — „borzalmasan“ költségesek és beszerzésük is nehézséggé ütközik.

Mozart remekműve, a „Requiem“, mint tudjuk, csak a szerző halála után került nyilvánosságra. Sajnálatos körülmény, mert később több olyan kérdés vetődött fel, amelyek mindegyikére a zenetörténeti kutatás máig sem tudott kétséget kizáró feleletet adni. A log-

fontosabb köztük, hogy mekkora szerepe volt a Requiem megalkotásában Mozart tanítványának, Süssmeyernek, akinek a mű egy részét tulajdonítani szokták. De mindaddig magát a Requiem eredetét is homály fedte.

Hogyan támadt a lángelméjű salzburgi zeneköltőben a gondolat, hogy megírja ezt a darabot, amely személyiségének talán legmélyebb kifejezése lett? Beszélték ugyan, hogy a Requiemet egy arisztokrata rendelte, aki elhunyt felesége emlékének kívánt vele hódolni, de ennek a magyarázatnak sem voltak konkrét bizonyítékai. Egyes életrajzok elmondják, hogy Mozartot élete utolsó évében egy titokzatos valaki kereste fel s ez birta rá a Requiem megírására. A váratlanul betoppanó látogató ugyanis, akivel Mozart addig soha nem találkozott, oly rendkívüli hatással volt reá, hogy a zeneköltő, aki akkor már küszöbön érezte halálát, a másvilág hírnökét vélte benne felfedezni. Ezek az életrajzok idéznek is egy levelet, amelyet Mozart Schiedermeyernak küldött, s ebben a levélben Mozart valóban azt írja, hogy „e titokzatos személy figyelemztetést hozott számomra“, majd hozzáfűzi: „Nem tudok szabadulni ennek az embernek emlékeitől; mindig magam előtt látom, amint szinte könnyörög hozzám és türelmetlenül ostromol.“

Most azután Mozart halálának tavaly ünnepelt 160-ik évfordulójára legalább a Requiem keletkezését illető rejtély végre megoldódott. Az a tanulmány, amelyet *G. I. Luin* tett közzé a svájci *Revue Musicale*-ban, először nyújt olyan adatokat, amelyek meggyőzően bizonyítják, hogy a Requiem rendelt voltá-

nak feltevése megfelel a tényeknek. Amikor Mozart özvegye a Requiem kiadását elhatározta, tudomással bírt arról, hogy a művet Walsegg-Stuppach gróf rendelte, akinek a felesége 1791 február 14-én meghalt. A gazdag nagybirtokos, aki szerette a zenét, és műkedvelő muzsikos volt, maga akart írni egy Requiemet a felesége emlékére, de amikor rájött, hogy tehetsége nem elegendő hozzá, egész titokban Mozartot szólította fel rá. A Mozart által írt Requiemet be is mutatták 1793 december 11-én a stuppachi kastélyban s az egybehívott vendégek szerencsekívánataikkal árasztották el a — grofot. Ki volt már most ennek a megítévesztésnek és hamisításnak tulajdonképpeni vegrehajtója? Ki volt az az ember, aki Walsegg-Stuppach bizalmasaként Mozartnál járt s akinek végeredményben hálával tartozunk, amiért rá tudta venni a már súlyosan beteg zeneőriást a halhatatlan mű megírására? A Luin által összegyűjtött és kritikailag megrostált adatok szerint ez az ember egy bizonyos Anton von Leitgeb volt, a gróf szomszédja és barátja, nem pedig egy ismeretlen alkalmazottja, mint egyes feltevések szoltak. Leitgeb is rajongott a zeneért s mint műkedvelő cselista tagja volt annak a zenekarnak is, amely időnként a stuppachi kastélyban játszott. A porre alapján, amelyet Luin a tanulmányhoz mellékel, megismerjük a „titokzatos küldött“ külsejét is, amely oly feledhetlen benyomást tett Mozart-ra. Rendkívüli kifejező arc, eredeti vonások, lélekről tanuskodó szuggesztív szemek. Mindenesetre olyan egyéniség, hogy meg lehet érteni, ha Mozart felfokozott és izgatott képzelete

messzebbmenő jelentőséget is keresett a látogatás mögött.

A délfranciaországi Pic du Midi csillagvizsgálójának egyik tudósa, Audoin Dollfuss bejelentette, hogy légkört fedeztek fel a Merkúr bolygón. Vissza-vert polarizált fények segítségével — ügymond — tudományos határozottsággal megállapítottak, hogy a bolygót gázréteg burkolja be. A Merkúr „levegője“ mindenestre sokban különbözik a Földétől: hasonlíthatatlanul ritkább és olyan gázok is vannak benne, amelyek a mi levegőnkől teljesen hiányzanak.

A felfedezésnek — írja az *Osservatore Romano* —, ha ellenőrző vizsgálatok után is helytállóknak bizonyul, nagy tudományos jelentősége van. Tisztáz sokat abból a gyanakvásból, amellyel a csillagászok a „Merkúr titkát“ kezelték. A bolygót ugyanis kiesynysége és a Naphoz való rendkívüli közelsége miatt sem tudták eddig a kívánt pontossággal megfigyelni. (Jegyezzük ide, hogy a Merkúr a Nap nyolc nagy bolygójának legkisebbike és a Naphoz a legközelebb kering. Átmérője a Föld átmérőjének egyharmada és a Naptól való közepetávolsága sem sokkal több, mint a Föld-Nap távolság egyharmada.) Amellett a Merkúr mozgásai akként alakulnak, hogy akárcsak a Hold, mindig ugyanazt az arcát mutatja a Nap felé.

Légkör jelenlétéből még nem szükségszerűen következik, hogy élet is van a Merkuron. A tudományos világban továbbra is kevés valószínűségét látják annak, hogy még az élet kezdetleges és alsóbb formái is létezhetnének a kiesiny égitesten.

Az utolsó évtizedben új irányzat indult az irodalmi kritikában: az irodalmi lexikológia. Művelői azokat a szavakat, összetételeket és szóképeket vizsgálják, amelyekkel a költő kifejezi magát. Egyik munkájában, a *Machine-szótárban*, J. C. Cahen egyenesen ezt állítja: „Azoknak a szavaknak kimerítő tanulmányozása, amelyeket az írok használnak, a legbiztosabb bevezetést nyújtja műegyetemük megismeréséhez. Mielőtt egy mű szellemiségét elemeznék, taglalnunk kell magát az anyagot, amelyből az író műveit építi. S kívánhatnánk-e ehhez megbízhatóbb eligazítást, mint egy „index verborum“-ot?”

Az angol irodalom egyik legmélyebb és legképzettebb kutatója, *Louis Bonnerot*, a minap egész könyvet szentelt az új irányznak. Könyvét „Új technika az irodalmi bírálatban“ címmel már franciára is lefordították, ami mutatja, hogy az irodalmi lexikológia egyre szélesebb körben kelt figyelmet. Magát a gondolatot Bonnerot szerint a francia Batteaux abbé vetette fel először „Az irodalom elvei“ című munkájában, még 1764-ben. Visszhangot kapott a gondolat az angol Walter White 1794-ben megjelent *Shakespeare-kommentárjában* is, de tudományosan csak a német Gustav Gerber fejtette ki 1811-ben „A nyelv mint művészet“ című könyvében. Hosszan foglalkozik Bonnerot az amerikai „Concordance Society“ vállalkozásával, amely valóban „technikát“ vitt bele az irodalomtudomány életébe. Ez a különös nevű társaság ugyanis a munkatársak tömegével feldolgozta eddig 26 jelentős írónak „egybehangzásait“ a Szentírásai, R. Browningtól Th. Wyattig. Az irányzatnak csak javára vált

az a felismerés, hogy nemcsak az fontos, milyen szavakat és szóképeket alkalmaz az író s milyen gyakran folyamodik hozzájuk, hanem legalább ennyire fontos, hogy milyen szavaktól és szóképektől tartózkodik. Kimagasló teljesítmény ebben a vonatkozásban G. Udny Yule 1944-ben közzétett műve: „Az irodalmi szótár statisztikai tanulmánya.” Az ő módszerét vette át J. Miles, akinek már több könyve keltett feltűnést, így „Wordsworth és az emóció szótára”, „Pathetikus kisiklások a XIX. században”, „Uralkodó jelzők az angol költészetben Wyattól Audenig”, „A költészet alapnyelve az 1640-es években”. Ebben a legutóbbi könyvében Miles egyetlen egy költő írásait veti

össze a korabeli költők szövegeivel abból a szempontból, hogy milyen fokban használja fel a költő általánosítások, megszemélyesítések és elvont fogalmak alkotására ugyanazt a szókinest, amelynek a többi költő is birtokában volt.

Bonnerot azért is helyesli ezt az irányt, mert műbírálatot, életrajzot, esztétikát, filozófiát, nyelvészetet, szociológiát és történelmet egybedolgozó, szintetikus szemléletre nyújt lehetőséget. „Az irodalmi lexikológia — úgymond — a kutatás új eszköze, a tudományos megismerés új forrása, amely hamarosan annyira nélkülözhetetlennek fog feltűnni, mint az anyagi világ jelenségeinek megítélésében a villamosság.”

Mihail Lermontov: (1814—1841)

A KÖLTŐ

*Midőn Rafael látomását,
A tiszta Szűz szent arca mását
Életre hívta, nézte őt
S megittasodva alkotásán
Térdre borult a kép előtt.
De a csodás tűz nemsokára
Lankadt lelkében és kihűlt
S ő, csüggeteg, lecsöndesült,
Nem gondolt már az égi lánggra.
Ilyen a költő is: elég
Egy szikra csak s egész szívét
Kiönti. Lantján zene ébred
S hangja világot bűvöl el,
Mig önfeledten énekel
Téged, lelke bálványa, téged!
S egyszerre hűlni kezd s kiég
A tűz, orcája veszti lázát
Es elsuhan az égi kép...
De agya sokáig őrzi még
Fényittas lelke látomását.*

Szegzárdy-Csengery József
fordítása

SZIÉNAI SZENT KATALIN (Április 30)

Katalin, aki megszünteti az avignoni fogságot s hazaviszi Rómába a pápát. Katalin, aki hűtlenekeket hűségre térít, államférfiaknak tanácsot ad, főpapokat buzgóságra serkent s Rómába siet, hogy megakadályozza az egyházszakadást. Az egyháztörténet, a világtörténelem Katalinja. Ez az, akinek ismerjük az arcát, mint egy szigorú képet egy krónikában. Katalin, az irgalmas, a szegények gyámolítója, betegek ápolója, halálraitéltek vigasztalója. Katalin, a stigmatizált. Katalin, a szent. De érezzük-e szentségének csodálatos, utánozhatatlan, heves légkörét, a szentségnek ezt a metsző hegyilevegőjét? Katalin, a rettenetes az emberek szemében, akit megszállva tart az Isten. „Katalin pedig férjhezmegy!” — kiáltja a jó ég tudja hányadszor legkisebbik lányának, huszonötödik gyermekének a kelmefestőné. „Nem!” — toppant Katalin, a kamaszlány, a Jézus jegyese. Fölszalad a szobájába, tövig nyírja nagyszerű haját; s máris újra ott áll anyja előtt: „Katalin pedig nem megy férjhez!” Ez az a Katalin, akinek a környezetében nincs helye langyosságnak, megalkuvásnak; ez az, aki irgalmatlanul komolyan veszi a dolgot, aki szaván fogja a misztériumot. Nem tűri, hogy síma szabadkozással ellilanj egy-egy metaforában. Rádkialt, lecsap rád, ott a metafora közepén; mire föleszmélsz, a kép megélemedett s amit metaforának véltél, megszáz, torkonragad, szívenüt a valóságával. Nem mondhatod, hogy szomjazod a lelkek javát, hogy Katalin rá ne döbbsen a szókép valóságára s ne kérje számon rajtad ezt a valóságot. Szomjazod? éhezod? hát idd, fald, habzsold a lelkeket és halj szomjan és vessz éhen, úgy szomjazd és éhezd őket, az üdvösségüket. Hiszen Krisztus nem halt-e szomjan értük? Vagy nézd a Bárányt a kereszten. Ime, itt van, akit megölnék értünk. Ime a Bárány, melynek elmetszik a gégéjét, melyet lemészárolnak. Akarod követni Krisztust? „Mészárolj le magad és szaggasd szét magad a kereszten Krisztusért”. Katalin nem szereti a körülíráásokat, tapintatoskodásokat, óvatos szimbólumokat. Nem ismer a vallásban olyasmit, amiről nem illik s amiről legföljebb csak udvarias jelképekben szabad beszélni. Az ő Krisztusát valóban lemészárolják, mint a bárányt. Az ő éhsége valóban mardosó, az ő szomjúsága valóban halálos. És szent részegséggel valóban megrészegszik a legszentebb Vértől. Fölgyullad az isteni szeretet hevétől „s érzi, amint lassankint megittasul, mert az ember akkor veszíti el önmagának az érzését, ha ittas, úgy, hogy már csak a bort érzi s minden más érzés megsemmisül ebben az egyben. Így a lelkem is, Krisztus Véréből ittasan elveszti önmagát, és elveszíti minden érzékes szeretetet és minden szolgálai félelmet, (mert ahol nincs érzékes szeretet, nincs félelem sem a megpróbáltatástól), és örvendezek a kereszten”. Az értelem szemével megismertem a Verben, elmerülve, megittasodva benne, az isteni Szeretet igazságát. Megismertem, tehát szeretem, magamfeledten, részegen, igenis részegen ettől a Szeretettől! En, Katalin, Isten szolgáinak legkisebb szolgája és rabszolgája.

PRAEDICA VERBUM!

(Hozzászólás „Miről szeretne hallani a hívő?” cikkhez)

Üdvös dolog volt fölvetni a kérdést, mit várnak a laikusok tőlünk papoktól szentbeszédekben; korunk és benne az emberek milyen követelményekkel lépnek fel velünk szemben; beszélhetünk-e az egyházi szónoklat csődjéről és egyáltalán nyilvánosság elé tartozik-e mindezeknek megtárgyalása.

Ha a múlt század pápája nem félt megnyitni a vatikáni könyvtárt az igazságot kereső tudósok előtt, miért kellene vonakodnunk attól, hogy hívőket és papokat érintő, általában az Isten ügyét előbbre lendítő problémát nyilvánosan, közös jóakarral megvitassunk?

Kik alkotják templomaink hallgatóságát?

Első helyen említjük a falusi rendszeres templomlátogatókat, azokat, akik legtöbbször a szülői házból hozzák részben öntudatos, részben ösztönös vallásosságukat. Vallásosságukban sok a patriarkális, hagyományos elem, de — úgy gondoljuk — a betlehemi pásztorok utódai, kik először köszönthették a Kisdedet, az ő vallásos elődeik indultak a pusztába követvén az Üdvözítőt s az ő eleiből kerültek ki a hegyi beszéd Krisztusának hallgatói is. Hozzájuk tartoznak a vallásukat gyakorló városi katolikusok. Egyházközségeinkben tekintélyes számmal találkozunk velük. Eleven közösségben élnek Krisztussal, táplálkoznak az Élet-kenyerével. Erett öntudatos lelkek. Az evangéliumi mag náluk mindig jó földbe hull. Lelkük készséges a befogadására. Lehetnek hibáik, bűneik, gyarlóságaik, mégis őket a legkönnyebb a szelíd Krisztus szavával bűnbánat-

ra indítani, közülük kerülnek ki a szeretet halk apostolai s mert „szívében van Istenének törvénye, nem ingadozik lépése.” (Zs 36. 30.) Kiegyensúlyozott, értékes használható lelkek.

Második csoportba sorolnók a templomokba „betekintőket”. Négy-öt kápolnát, templomot is meglátogatnak vasárnaponként (ha ennyi Istenháza helyben rendelkezésre áll) és a tízperces prédikációból két-három percet „buzgón” végighallgatnak. Ezek tudják, melyik templomban lehet „szép” prédikációt hallani, hol található az „odamondós” káplán, illetőleg plébános. Egy ilyen hívő mondta: „Vasárnaponként öt-hat templomot is felkerestem. Kicsit imádkoztam és másikba indultam. De egész szennyesre, teljes prédikációra nem futotta időmből”. Osztálytársaik falusi viszonylatban a „sátoros ünnepek” templomlátogatói. Karacsonykor, húsvétkor, búcsú napján, esetleg egy-két más ünnepen kikapcsolódnak a hetköznapi robotjából és belépnek az ünneplők közösségébe. Vékony erecske köti össze őket a buzgó és öntudatos hívek nagy folyamával. Feltétlenül figyelembe kell vennünk jelenlétüket prédikációinkon. Az okosság szabja meg *hic et nunc* mit, miről és hogyan szóljon a lelkipásztor „fülönnesített” báránykáihoz, nehogy az évenként adódó pár alkalommal szidások özönével riassza el se nem rossz, se nem ellenséges híveit. Nem hiszem, hogy célra vezető, amit egyik plébános alkalmazzott. Tapasztalta, hogy híveinek egy része — köztük e nem rendszeres résztvevők — következetesen prédikáció után

jönnek a templomba misét hallgatni. Sorrendet cserélt. Bemutatta először a szentmisét, bezárta belülről a templom ajkait („lélek az ajtón se be, se ki“) s az egybegyűlték bosszúságára háromnegyed órás szentbeszéd-del tette kemény próbára idegrendszerüket.

A harmadik réteg közömbösen, kisebb számban ellenségesen viselkedik Isten igéivel szemben. Ennek ellenére miért áll be a templomi hallgatóság közé? Nehéz rá a felelet. Talán amiért Szent Pált hallgatta az aeropagon Athén lakossága: újdonság ingerével hatott, vitakozni, rágódni lehetett rajta. Azonfölül vannak lelkek, akik nem tudnak egészen nemet mondani az előttük felöltő metafizikai igazságoknak. Kétségtelesenül feljűk is szűl küldetésűnk. A templom látogatóiról, prédikációink hallgatóságáról pedig általában fel kell tételoznűnk, hogy jószándék hozta őket. Tanulni, nemesedni, igazságokat megismerui, lelkűknek — sokszor általuk is tagadott — szomjúságát jönnek kielégíteni. Magatartásunkat azért ehhez kell szabnunk, nehogy az evangélium örömhíre megközelíthetetlen magasságokban lebegjen fölöttűk s csak a beavatatottak privilégiumának lássék.

Nemesak a prédikáló pap veszi szeműgyre hallgatósága sorait, a hívű is él a kritika jogával és szigorű követelményt állít fel papjával szemben: a szószéken a pap legyen Isten hírnűke, követe. Ha ebben a minőségben mutatkozik be és nem a maga dicsőségét keresi, nyert ügye van, maga mellett tudhatja hallgatóságát, lelki kapcsolat szövűdik közöttűk.

Segítő szándékkal felvetűk a kérdést: nem lenne-e helyes, ha a lelkipásztorok bizonyos idő

után újjal cserelnűk fel plébániájukat. A világegyházban nem hiányoznak az ezirányű kezdeményezések. Ausztriában egyik egyházmegyében minimálisan három plébánián kell minden papnak ielkészí-plébánosi életét leélnie, hivatását betöltenie. Swoboda szerint legfeljebb hat évig maradhatna a plébános egy helyen. Ha nem is hat, legalább tíz-tizenkét év után feltétlenül cserélni kellene a lelkipásztorokat, egyéb okok mellett a prédikálás miatt is. Erre is vonatkoztatjuk Szent Pál szavait: „Nem keresvűn ami nekem hasznos, hanem ami sokaknak, hogy üdvözűljenek“. (I. Kor. 10, 32.) Igaz, harcolum magunkban a megszokottság ellen, hogy egyre érthetőbben, egyszerűbben, jobban tudjuk híveink elé tárni az örűk igazságokat, mégis el-eljutunk addig a napig, mikor bizonyos felületességgel szűdegetűk elő talán többszűr ismételt prédikációinkat, vagy pedig készen kapott auktorok felé nyűlunk.

A gyűri egyházmegyében egy majdnem kétezer lelkes egyházközségnek a legűiabb időig nem volt önállű lelkésze, mert ha az önállásulásra tereledűtt a szó, a hívek azzal tértek ki, hogy heti váltással három káplán jár ki hozzájuk, mindig „űjat“ hallanak tőlűk s ha időnként elhelyezik egyikűket, jó helyett jobbat kapnak. Egyszerűségűkben is jelentűs tényre mutatnak rá: Félnek attól, hogy sokszor kényeemből, máskor makacsságból annyira egymáshoz kötű őket a rideg jog, hogy majdan az a lelkipásztori, lelkivezetűi munka rovására megy.

Hogyan prédikáljuk? Mint Mesterűnk, az isteni Üdvűzitű. „Példát adtam nektek“ — eb-

ben is. A prédikáló pap a krisztusi hatalom birtokosa és az egyház képviselője. Higgadtan, megfontoltan, gyakorlatiasan tanítson, fejtse ki a kinyilatkoztatott igazságokat. Tekintet nélkül arra, hogy tetszik-e egyeseknek vagy sem. Kemény beszéd-e, vagy a szeretet megbocsátó légysága ömlik-e ajkáról. *Opportune, importune*: alkalmas vagy alkalmatlan időben prédikálnunk kell. „Beszédek legyenek mindig kedves, sóval ízesített s tudjátok, miképen kell kinek-kinek megfelelnetek.” (II. Kol. 4. 6.)

Az anyag adva van. Nem szabad mást prédikálnunk, mint az evangéliumot. Végzetes eltévelyedés lenne, ha akár újszerűség kereséséből, akár megalkuvásból, vagy bármilyen más okból nem a krisztusi tan bőség-tavából merítenénk. *Praedica verbum!* Az ígét hirdessük! Annyi kiaknázatlan kincs hever lábunk előtt, csak le kell hajolnunk értük és át kell nyujtanunk híveinknek. Ezt veszik és ezt hallgatják szívesen!

Nem járnánk el helyesen, ha hamis elképzelésekkel állandóan a modern ember modern problémáit emlegetnénk és mellette el-sikkadna a lényeg. Jó eszünkbe vésszunk: az evangélium mindig modern, mindig új, tartalmas és legfőképpen igaz, isteni tan.

Ami a példákat illeti, ha találók és alkalmazottak, megvan a jelentőségük. A szellemi ki-merülést, elernyedést megakadályozzák, felvillanyoznak és egy jó példa örökre bevésődhetik sokak lelkébe. De a lényeg, maga a mondandó, ismételjük, nem lehet más, mint a változhatatlan örök evangélium.

Prédikáljunk *magyar* nyelven! Ezt is hangsúlyoznunk kell! Papságunk ajkán — bár többségüket falu szülte — va-

lami ízetlen városi nyelvezet hatalmasodott el! A „jámor” és prédikációs irodalom közreműködésével nyelvünket úgyis sikerült annyira elrontanunk, hogy ma holnap a tiszta, magyáros beszéd üdítő oázisként hata magyartalanságok sivatagában. Törölmetszett magyar beszéd, képekkel, hasonlatokkal tűzdelve, élénkké, üdévé, élvezhetővé teszi prédikációnkat.

*

Másvalaki „inspirálhatja-e” prédikációs témák anyagát? Kétségtelen a pap lelkének olyan szeizmográfának kell lennie, mely reagál a hívek lelkében felöltő összes problémákra, amelyekre nyilván feleletet is várnak. Így bizonyos lelki közösség létesül és kell is létesülnie hívek és lekipásztoruk között. De ez a „kontaktus” nem jön létre, ha csak a hívektől a plébánoshoz, vagy bárki máshoz eljuttatott írásokra, levelekre támaszkodik. Először azért, mert a legtöbb ember nem tudja pontosan kifejezni, amit érez, akar vagy szeretne; másrészt, ha tolat vesz kezébe, egyszerre szerepelni akar, produkálja magát. Hamis kép állana éppen ezért az igehirdető előtt, ha e levelezők szerint próbálná prédikációs témakörét megállapítani.

Az igazi megnyilatkozások a prédikációt illetőleg önként, spontán adódnak: elcsesett beszélgetésekből, állandó, mindennapi találkozásokból és megfigyelésekből, melyekre hívők és papjuk közt naponta nyílik alkalom és lehetőség.

Erjedésben van a világ, körülöttünk is új formákra bukkanunk. A minőségi vallásosság felé veszünk irányt, a tradicionális hithűség széthullóban van. Magunk részéről éppen ezért templomainknak a máso-

dik világháború után felduzzadt közönségét sem tudjuk habozás nélkül az újjáéledő vallásosság tömegeként elfogadni. Egy dolog azonban világos előttünk: a bizonyágtétel időszakába értünk. S ha, a prédikáló pap a bizonytevő egyház egyszerű munkása s nemcsak szavával, de életével is bizonyítja a kereszténység igazságait: talán gyarlóan hangzanak szavai a szószékről, de meggyőzőek lesznek és életet fakasztanak.

A változott életviszonyok megengednek a prédikálásnál bizonyos formai módosulást, mert hiszen idők folyamán az egyházi szóoklat is fejlődésen ment át. De ez sohasem volt és a jövőben sem lehet a hagyomány teljes elvetése! A régi „kötöttségeket” nem hagyhatjuk el egészen addig, míg helyükre jobbat nem tudunk. De legyen bennünk annyi önállóság, élet-

revalóság, hogy elevenen, lüktetően, néha talán képszerűen tudjuk hallgatóságunk elé vetíteni mondanivalónkat. Komoly mértéktartással így hasznára válhatunk annak az ügynek, melynek szolgálatát önként vállaltuk.

Első helyen kellett volna megemlítenünk: *Spiritus, ubi vult, spirat*. A Lélek ott fú, ahol akar. A Lélek, az isteni kegyelem nélkül lehet tetszetősen beszélni, de nem eredményel. A leggyengébb prédikáció is sokak megtérését eredményezheti, ha lélek szól belőle. És kiállérozott elmeéllel készült szóoklat is „zengő ércce és pengő cimbalommá” válhatik a Lélek kegyelmi kiáradása nélkül. A prédikációnál fokozottabban érvényesül az isteni figyelmeztetés: „Nálam nélkül semmit se tehettek”. (Ján. 15. 5.)

Kiss Géza

A „KERESZTÉNYSÉG SZELLEME”-RŐL

Százötven évvel ezelőtt, 1802 április derekán jelent meg Chateaubriand híres műve, „A kereszténység szelleme” és nyomban hatalmas sikert aratott. Madame Hamelin, aki nemrégiben még nagyon is pajzánul áttetsző fátyolszövet-költeményekben pompázott Párizs divatos sétányain, most egészen elkábul attól a mákonytól, amelyet ennek az „elbűvölő” könyvnek a lapjai árasztanak. „Ezen az éjszakán — írja — egyetlen asszony sem aludt Párizsban. Egymás kezéből tépték ki a példányokat; mindenki akart egyet. Aztán milyen ébredés! milyen csevegések! milyen sóhajok! Hát ez a kereszténység? — mondtuk. Hiszen ez gyönyörűséges! S ugyan ki az, aki ilyen képet ad róla? Maga a nem túlságosan szerény szerző egy év múlva így nyugtázza a sikert: „El sem képzelhető, mennyire megnövekedett az elhunyt esztendő folyamán dicsőségem. Úgy idéznek a szószéken, mint valami egyházatyát”. S ugyanebben az évben, itáliai úti levelei egyikében: „Előfordult velem — írja, — hogy miközben egy ócska falusi fogadóban pihentem, egy apa és anya lépett szobámba a fiával; elhozták hozzám gyermeküket, hogy köszönetüket tolmácsolják nekem... Nem tudom, mit ér a könyvem; de vajjon részesültem volna-e ebben a tiszta örömben, ha az elképzelhető legdúsabb tehetséggel bár, de olyan művet írtam volna, amely sértené az erkölcsöt és a vallást?”

Mert a „Génie“-t írója erkölcs és vallás védelmének, apologétikus munkának szánta; legelőször nem is gondolt többre, mint valamiféle cáfoló és igazoló íratra egy csiklandós képzeletű, de közepes tehetségű költőnek, Paruynak „Az istenek háborúja“ című meglehetősen otromba költeményével szemben. 1799 áprilisában még csak három íves „nagyon keresztény, a körülményeknek megfelelő“ pamfletről beszél. Pár hónap múltán a terv már kétkötetes művé duzzadt, mely „hangjában és kivitelében minden eddigi vallásos könyvtől különbözik“ s olyan olvasható, mint egy regény. Címe először „A keresztény vallásról az erkölccsel és a művészettel kapcsolatban“, aztán „A keresztény vallás költői és erkölcsi szépségéről“, s végül a végleges: „A kereszténység szeleme“.

Az ötlet: szépségén át kedveltetni meg a vallást, kétségkívül újszerű, ha nem is teljesen előzmény nélküli; mindenesetre Chateaubriand volt az első, aki ezt az elvet egy egész nagy művön át következetesen keresztülvitte. A „Génie“ első része első könyvének első fejezete ki is fejtí ennek az „esztétikai apologétikának“ az elméletét. A tizennyolcadik századi hitvédők — mondja — nem eszméltek rá arra, hogy nem elég immár egy-egy dogmát védeni és bizonyítani; hogy már nem egyes dogmákról van szó, hanem egyáltalán a vallásról. Módszerük, mely megfelelt a tizenhetedik században, hatástalan maradt a tizennyolcadikban. „Az ellenkező útát kellett volna választani, az okozatból haladni az ok felé; nem azt bizonyítani, hogy a kereszténység kitünő, mert Istentől való, hanem azt, hogy Istentől való, mert kitünő“. Ha az ellenfelek azzal érveltek, folytatja, hogy a keresztény vallás bárbar, ellensége az értelemnek, szépségnek és művészetnek, a vallás védelmezőinek azt kellett volna megmutatniuk, hogy a kereszténység valamennyi vallás közt a legköltőibb, legemberségesebb, legkedvezőbb a művészetre s erkölcsöt tekintve a legistenibb. Végül hasznosítani kellett volna a vallás védelmében „a képzelet minden varázsát és a szív minden érdekét“. Mert „Isten sem tiltja a virágos utakat, ha arra szolgálnak, hogy hozzá vezessenek vissza; s az eltévedt bárány sem mindig a hegyek meredek és rögzös ösvényein talál haza az akolba“.

Virágos út a „Génie“-é, tagadhatatlanul. De aligha a legmegbízhatóbb. Az akol környékére nyilván elvezet. De egyáltalán nem biztos, hogy valóban be is vezet az akolba. „Egy pap — mondja egy helyütt — a megszokások sérelme nélkül nem is vehette volna szemügyre a vallást pusztán csak emberi vonatkozásaiban“, ahogyan ő tette; csak hogy egyáltalán lehessen „pusztán csak emberi vonatkozásaiban“ szennlélmi a vallást anélkül, hogy meg ne csonkítanak s éppen lényegét, transzcendenciáját ne hagyják figyelmen kívül? A mai olvasó számára ebben rejlik a „Génie“ legfőbb fogyatkozása: ahol a természetfölötti valóságok igazságáról kellene meggyőznie, az író átsiklik a misztériumot körülvevő — olykor ráadásul nem is valódi, csak képzelt — légkör szépségének, varázsának dicséretébe. Ami viszont a lényegét illeti, a „Génie“-ben nem egyszer lep meg a vallásnak szinte naívvul téves fölfogása. Az egyházi rendről szóló fejezet például megrajzolja a jóságos, ihletett, „templomának szent homályába vonult“ pap romantikus képét, de megfeledkezik a papság szentségi jellegéről, a

kegyelmi életben való szerepéről és tanítói, igehirdetői hivatásáról. Másutt meglepő módon mint valódi tájspecialistákat mutatja be a remetéket s meg sem említi életükben az istenszeretet, aszkézis, vezeklés és önfeláldozás motivumait. „Az első remeték — írja — a vallás kényes és biztos izlésével... a világ különböző részeiben celláik alapítására a legmegkapóbb fekvésű tájakat választották. Nincs remete, aki ne látta meg épp oly biztosan, akár Claude le Lorrain vagy Le Nostre, hogy melyik sziklát kell kiválasztania“. Hogy mik Krisztus *istenségének* ismérvei? „A legtisztább erkölcs és a leggyöngédebb szív, a tévedések leküzdésére és az emberi bajok vigasztalására szentelt élet“. Mi a celibátusnak s a szüzesség evangéliumi tanácsának értelme? „A keresztények törvényhozója szüztől született és szűzen halt meg. Nem azt akarta tanítani ezzel politikai és természetes vonatkozásban, hogy a föld elérkezett lakossága tejéhez s nemhogy szaporítani kell ezután, de csökkenteni?... Minel inkább vizsgáljuk a kérdést, annál inkább úgy látjuk, Jézus valóban általános törvényhozóhoz méltó tettet hajtott végre, amikor önmön példájával föl-hívta rá az embereket, hogy tisztán éljenek“. Ez a tizenkilencedik század elején szétében divó malthuziánus szemlélet Jézussal s a keresztény szüzességgel kapcsolatban épp oly idegen a mai olvasó számára, mint egyáltalán az Üdvözítő tanításának ilyen profán, „politikai és természetes vonatkozású“ szemlélete. Nem csoda, ha azután ennek az apológiának egy-egy tétele inkább megfordítva, mai emberre talán idegenszerűen hat, mint például a liturgia latin nyelvének védelme: „A latin nyelvű imák mintha megkétszereznék a tömeg vallásos érzését. Nem természetes hatása-e ez titok iránti hajlandóságuknak? Az életet ostromló gondolatok s nyomorúságok özönében az ember kevéssé meghitt vagy éppen ismeretlen szavakat ejtve ki, úgy hiszi, oly dolgokat kér, melyek hiányzanak neki vagy melyeket nem ismer; imájának homályossága adja meg a varázsát, s nyugtalan lelke, mely kevéssé tudja, mit kíván, szeret oly titokzatos kéréseket formálni, aminők a szükségletei“.

A gondolkodó mai keresztény olvasó kétségkívül fönnakad a „Génie“ ellentmondásain, homályain, dogmatikai lazaságain, a hit értelmi oldalának majdnem teljes elhanyagolásán az érzelmi rovására, a szerzőnek a kinyilatkoztatást, transzcendenciát, kegyelmet illető — olykor majdhogynem „filozófus“ — tartózkodásán; de amikor megjelent, az emberek nem annyira gondolkodó elmével, mint inkább lelkesedő és nagy érzelmi élményekre szomjas szívvel olvasták. „Szükség volt a hitre, igényelték a vallás vigaszát“ s a „Génie“ nyugtató balzsamként hatott azokra, akik „úgy siettek Isten házába, mint ragály idején az orvoshoz“ — írja Chateaubriand a „Sírontúli emlékezések“-ben. Csakhogy a ragály elmúltával többnyire megfélekedzünk az orvostól. A „Génie“ vallásossága sokkal kötetlenebb, dogmamentesebb, lazább és líraibb volt, semhogy valóban mély és maradandó termékenységgel hathatott volna. Írója bizonyos értelemben Pascal utódának vallotta magát; — „Pascal vállalkozott rá, hogy megajándékozza a világot azzal a művel, amelynek mi most oly parányi és gyöngye töredékét adjuk“; — de hol van ez a dúsan hangszerelt romantikus szimfónia Pascal sebzett kiáltásaitól? ez a varázsos, zsúfol-

tan díszletezett táj a pascali éjszaka megrázó, damaszkuszi vilámainál?

Apológiának fogyatékos a „Génie“, de mint irodalmi mű, részleteiben máig friss és elragadó; stílusának, ahol nem téved pártosba, máig sajátos evokatív ereje van s oly varázsa, mely alól nehezen tudja kivonni magát az ember. Természetesen vannak fárasztó részletei is, ahol — barátai figyelmeztetésének ellenére — Chateaubriand engedett anyagzsúfoló hajlamának, tudósi becsvágyának s annak a kísértésnek, hogy erudícióját fitogtassa. Ezekről a szakaszairól mondta Joubert: „Olyanok, mintha félbeszakítanak az operát s igazoló iratot olvasnának föl egy-egy dallam után“. S ezekről jegyezte meg Fontanes: „Élére állhatna a fölkelő századnak, mégis a lemenőnek a farkába kapaszkodik“.

Voltak, akik azzal vádolták: nem őszinte. Ez így, ebben a nyers fogalmazásban nem állja meg a helyét. Chateaubriand őszintén hitte, hogy a kereszténység költői és erkölcsi szempontból szebb és „magasabbrendű a világ valamennyi kultuszánál“, elfogadta és észszerűnek tartotta vallásának tanait; s amikor egyesek 1828-ban tiltakoznak római követté való kinevezése ellen, maga a párizsi érsek közli a bizalmatlan párizsi nunciussal, hogy „Chateaubriand vikomt politikai eltévelyedései ellenére sem hagyott föl soha a vallás gyakorlásával“. Hívó volt; „ha kell, örömetest lett volna mártír is — írja róla Martin-Chauffier; — de a kegyelem élményének nem igen lelni nyomát műveiben“. Talán túlságosan könnyen egyeztetette össze a vallást és a szenvedélyt s túl elnézőnek akarta látni amazt, hogy annál engedékenyebb lehessen emez iránt. „Bármit mondjon is, csak a vallásos szívek ismerik igazán a szenvedélyek nyelvét“ —, írta 1803-ban Madame de Staëlnek. S valahol itt rejlik a „Génie“ alapvető félreértésének s egyáltalán Chateaubriand lelki drámájának a titka. Öregkorának legjobb ismerője, Marie-Jeanne Durry mondja találoán róla: bármily valószínűságon hisz is benne, Isten valahogyan mindig hideg és távoli marad a számára, soha nem jön létre közöttük az a remegő, forró párbeszéd, amely a nagy vallásos lelkeket jellemzi. „Nincs közte és Isten közt semmi bizalmas“ — jegyezte meg róla De Broglie hercegnő. „Despotikus individualizmusa“, mely megakadályozta őt a szerelemben való föloldódásban, megakadályozta az Istennel való bensőséges kapcsolat kialakításában is. Túlságosan szerette önmagát ahhoz, hogy igazán, a szív valódi melegével szeretethette volna Istent.

A kegyelem helyett, amelynek csatornája az alázat, míg fiatal volt, ez a gögös lélek beérte a szenvedéllyel s néha szinte már pogány érzékiséggel itatta át a vallásosságát. Később az érzékek kihűltek, a „Génie“ esodálatosan zsúfolt őserdői lehullatták lombjukat és Chateaubriandt körülvette az öregkor kopár magánya. Rideg, mogorva, zsémbes öregség. „Egymagam lakom egy nagy lakásban — írta, — ahol unatkozom s tétován várok magam sem tudom mit, amit már nem is kívánok s ami úgysem jön el soha“... Nem az Isten tudata hiányzott belőle, hanem az Isten melege. A magunkat átadó szeretet.

(r. gy.)

Felelős szerkesztő és kiadó: Sik Sándor.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBAN egy-egy tanulmányban fogunk megemlékezni évfordulóik alkalmából Victor Hugóról, Nikoláj Gogolyról és Leónardo da Vinciről, Antoine de Saint-Exupéry egyéniségét és művét és Luc Étaingot, a modern katolikus regényírás kitűnő új tehetségét is bemutatjuk egy-egy írói arcképben. A beérkezett hozzászólások alapján újra megvizsgáljuk „a világiak nagykorúságának” kérdését. Foglalkozni fogunk a hittudomány új kérdéseivel, a biblikus tudományok új eredményeivel és az egyházművészet mai állásával, többek között Matisse sokat vitatott venecziai kápolnájával.

Dr. Sz. Á. Rovatunk írója nem követett el semmiféle elírást. Nem „a louvaini egyetemről” írta, hogy a XIX. században alakult ki, hanem a „louvaini katolikus egyetemről”, ami egészen más dolog és meg is felel a valóságnak. Ennek felállítását éppen az tette lehetővé, hogy az 1830-as belga függetlenségi nyilatkozat biztosította minden fokon az oktatás alkotmányos szabadságát. Működésének első helye nem is Louvain, hanem Malines volt. Magát a louvaini egyetemet, amely mint a középkor többi egyetemei, egyházi alapítású volt, a francia forradalom megszüntette 1797-ben és csak 1816-ban nyitotta meg azt újból állami egyetemként a holland kormány. A holland uralom megszűnésével az egyetem élete is végetért. A louvaini egyetem egyébként korántsem a világ „talán legrégebbi egyeteme”, mert már két évszázaddal előtte működött a bolognai és a párisi. Utóbbi lett a XII. század vége felé kormányzatilag is az első „universitas”.

TÖBBEKNEK. Húsvét vigiliája. Az elmúlt évben, február 9-én, a Ritusok Szent Kongregációjának rendeletére a Szentatya megengedte, hogy a helyi főpásztorok húsvét vigiliáját egyházmegyéjükben az éjszakai órákban tartathassák meg. Sokak kérésére jelent meg ez a nagyjelentőségű döntvény, mely egyúttal az ősi húsvéti vigilia liturgiáját, melyet már sok század óta nagyszombat délelőttjén tartottak, sok pontjában megváltoztatta. Idén, 1952. január 11-én, ugyanez a Szent Kongregáció pótrendeletet adott ki, „additis ordinationibus et rubricarum variationibus”, új rendelkezéseket adván hozzá a rubrikákat némileg módosítva.

A pótrendelet a tavaly egy évre, kísérletképpen adott engedélyt újabb három évre meghosszabbítja, mivel a földkerekség számtalan egyházmegyéjében, a kivételre szánt idő rövidsége ellenére is, éjszaka ülték meg a vigiliát, mégpedig a legjobb eredménnyel. Az idei pótrendelet legfőbb pontjai a következők.

Ha a főpásztor úgy véli, hogy komoly okokból a vigiliát korábban kellene elkezdeni, akkor már este 8 órakor el lehet kezdeni a vigilia liturgiáját (Ordinationes II, 4). Ezen esetben a szentmise körülbelül 1/210 órakor kezdődne. Aki a hívek közül ekkor áldozni akar, csak akkor teheti, ha aznap reggel nem áldozott, mert egy napon csak egyszer lehet áldozni. Ha a szentmise éjjel után esnék, áldozhat, még ha nagyszombat reggel áldozott is, de ezen esetben húsvétvasárnap, ugyancsak az említett okból nem áldozhat még egyszer (Ord. V, 17.). — A pápoknál más a helyzet: ha az éj-

féli misét mondta is, húsvétvasárnapon misézhet, még ha kétszer, vagy háromszor is kellene miséznie („si indultum habeat“ Ord. V, 13). — Ami a misén való kötelező részvételt illeti: azok, akik éjjeli vigiliai misén vesznek részt, eleget tesznek ezzel köteleosságuknak és húsvét ünnepén már nem kell más misére menniük; ha éjfél előtt volt a mise, húsvét ünnepén is misét kell hallgatniuk. (Ord. V, 14.)

Az áldozóknak kötelező szentségi bőjtre a következő a rendelkezés. Mind a papok, mind a hívők, akik az éjjélkor mondott vigiliamisén vesznek részt, 10 órától kezdve teljesen tartózkodni kötelesek minden ételtől és italtól (Ord. V, 18. a.) A karácsonyi éjjeli misére, míg külön rendelet erről nem intézkedik, ez a megszorítás nem áll. — A papokra vonatkozóan az enyhítő rendelkezés: Az a pap, ki éjjélkor mondotta a vigilia miséjét, utána magához vehet valamit „per modum potus“ és másik miséje előtt legalább egy órával teljes szentségi bőjtöt kell tartania. (Ezzáltal hiányzik a felmentéseknél eddig szokásos megszorítás „exclusis alcoholicis“).

Egyéb pótrendelkezések. A szigorú bőjt nagyszombat déiben teljesen megszűnik, akkor is, ha éjszaka ünneplik a vigiliát. (Ord. V, 19.) — A harangok nagyestűrtők Glóriájától kezdve elemláltak. A liturgikus szabály szerint a vigilia miséjének Glóriájánál szólalnak meg újra. Ha ellenben valahol több templom van és különböz időben tartják a szent vigiliát, pl. az egyikben nagyszombat délelőttjén, a másikban éjszaka: irányadó a főegyház harangszava; amikor itt Glóriára kondul a harang, a többi templom is ekkor tartozik harangozni. (Ord. VI, 22. b.)

Ott, ahol éjszaka ülik meg a vigiliát, néhány kiváltságot is ad az új rendelet. A zsoltosmából a completorium ezen az éjszakán elmarad. Minthogy „a felújított húsvéti ünnepélyes vigiliának megülése az éjszakai húsvéti zsoltosma helyét foglalja el“, a húsvétvasárnap matutinuma egészen elmarad, laudes gyanánt az az egészen rövid ének szolgál, mely a szentmisebe van iktatva (háromszoros alleluja, 116. Ps. a Benedictus antifonával). Tehát a vigilián résztvevő papoknak sem completoriumot, sem matutinumot, sem laudest nem kell külön mondaniuk, ahol ellenben nagyszombat délelőttjén végzik a vigiliát, ott a római Missale és breviárium elvégzése a kötelező. (Rubricae Tit. I. 4. 5. 6. és Tit. III, 3).

ÚJ ORGONÁK

BUDAPEST. XVI, FÜREDI-U. 41. — Telefon 297-123

 építését és minden-
nemű javítást vállal

Rieger Ottó

ORGONAGYÁR